

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯДАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1995
ДЕКАБРИИН
22
Үбэлэй эхин улаатган
гахай
нарын 30
ПЯТНИЦА
гарагай 6
№242 (19335)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Декабриин 22-Энергетигэй үдэр

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал

АЙДАЛАА ЗАНАХА АРГА

ин энергетическэ комплекс хадаа элшэ
лэдбэрилэн гаргаха хүсэнүүдэй болон
ай сетгнүүдэй талаар дэлхэйн эгээл ехэ
кснуудай нэгэн болонд. Манай
айкын "Бурятэнерго" нэгэдэл
агүй нэгэ хуби-бүридэлын мүн гээшэ.
р्याдые тус нэгэдэл зайн галаар хангадаг

өө үедэ промышленноостиин бүхы
инуудтал адли, элшэ хүсэнэй
дашье угаа хүшэр байдал тогтонхой.
д хэрэглэгшэд саг соонь түлөөһөө
дгүй. Ушар иимэхээ республикын хүн
предпрятинуудта хэрэгтэй зайн гал
рилжэ гэхэдэ, түүхэй эд болон түлишэ
со абтанагүй бшуу.

н-Үдэ хотодо зайн гал ехээр хэрэглэдэг
иягинуудай нэгэн гэхэдэ, Заудинскын
бинат болон. Комбинатта элдэб
-0,37 киловаттһаа 125 киловатт хүрэтэр
й 1000 гаран электродвигатель
онхой юм. Эдэ электродвигательнүүд
артын гурил, хүрпээ, холимог тэжээл
аргадаг оньһон түжээрэлгэнүүдые
дэг гээшэ.

най 13-инаднай ханаһанда хүрэмөөр ажалаа
агүй. Буйлуулан болбосорууддаг
ленностиин бүхы предпрятинуудтал
одукциимнай түлөөһэн саг соогоо
уулагданагүй. Гэбэшье гайтай энэ үедэ,
байгтша оной эхинһээ, манай комбинат
вэйнгээ хүсөөр лэ байдалаа заһажа
лангяа түүхэй эд худалдан абалгамнай
киһаа ульгам болоо гэлтэй.

үгэдэһөө мүнөө үедэ бүхы түхэлэй
лэдбэрилэн гаргалга дээшлүүлэгдээ.
ай комбинатай энергетигүүдэй хубита
лэдбэрийн хэмжээнэй хаа-яагүй
о байһан үедэ манай предпрятити 1995
бэдэхи кварталда продукци гаргалгяа
е, олон янзын болгобо. Бүхы сортын
элдэб янзын хүрпээ гаргана.

жэшээ абаад үзэе. 1985 ондо сүүдхын
30-31 мянган киловатт-час зайн галай
үлгэдэгдэг һаа, мүнөө ноябрь-декабрь
үдэ 37-39 мянган киловатт-час
агдаа.

роцехтэмнай үйлэдбэрийн
жонги гуримуудтай бата бэхи
өө бүридэнхэй. Комбинатые зайн галай
ангахадаа, оньһон түжээрэлгэнүүдые
лхадаа, нилээд орёо зорилгонуудые
дэг юм.

аа хайн мэдэхэ, урагшаа ханаатай
эндэмнай хүдэлнэ. Комбинатай
уудые, дээдэ гарай мэргэжэлтэдые
нэрлэмээр. Эдэмнай хэд бэ гэбэл,
ар Иннокентьевич Юдалевич, Николай
вич Мичурин, мүн залуушые һаа, гүйсэд
ри дүршэлтэй болоһон Артем
арович Даргеев, Александр Евгеньевич
Баир Бимбажаргалович Очиров гэшэд
Иимэ зоной хүсөөр лэ үйлэдбэри
яагүй, зогсолтогүй хүдэлгэдэнэ бшуу.
етигэй үдэрые утгуулан, ажалдаа
отой дунгүүдые туйлаһан үшөө нэгэ
уралай- уһанай ажахын коллективые
й аргагүй. Эдэмнай бүхы комбинатые,

2

мелькомбинатай ажаһуудалай хуурини
дулаагаар, уһаар, ууралаар хангадаг юм. Уһаар,
дулаагаар хангалтын оньһон түжээрэлгэнүүдэй,
котелнуудай хэды хуушарбашье, коллективэй
хүдэлмэрилэгшэд аваригүй, аюулгүйгөөр
ажалаа ябуулхын тула бүхы хүсэ шадалаа
элсүүлэн, эрмэлзэн ажаллана.

Энээнһээ уламжалан, онсо шадабаритай
мэргэжэлтэд Осип Николаевич Ковалёвой,
Геннадий Оскарович Аккерманай, Фёдор
Михайлович Бухольцевай оролдолгые
тэмдэглээгүйдэ аргагүй. Комбинатай элшэ
хүсэнэй албанай бүридэлдэ ородог эдэ хоёр
цехүүдэй коллективүүд запчастнуудай хэды
дутадабашье, үйлэдбэрийнгөө хэмжээ
доошлуулангүй, улам өөдөн болгохын тула
пармайна гээшэ.

Манай албанай хүдэлмэридэ комбинатай
хүтэлбэрилэгшэд али болохын туһаламжа,
дэмжэлгэ үүддэг юм. Ушар иимэхээ энэ
дэмжэлгыень сэгнэжэ, хамтын нэгэ хэрэг
бүтээхэдэ, хүн бүхэн өөр өөрынгөө хуурида
бодомжотойгөөр, харюусалгяа мэдэрэн
ажаллаха зэргэтэй. Энээнһие хэн хэмнайшые
хайн ойлгодог.

Электроцехэй болон уһаар, ууралаар
хангадаг ажахын коллективүүд Гүрэнэй
Дүүмэдэ депутатуудые болон нютагай
өөһэдгыөө хүтэлбэрилгын гулванарые
хунгалтын үедэ политическэ эдэбхиес харуулаа
гээд тобшолмоор байна. Юрэнхыдөө,
хүдэлмэришэднай, мэргэжэлтэднай ниитын
хэрэгүүдһээ хэзээдэшые хашаран хулжадаггүй,
энэ талаар байдал хайжаруулхын тула
өөһэдгыгөө хубита оруулж байдаг юм.

Саашадаа сагнай хайжарха, үйлэдбэриеэ
һэльбэн шэнэдхэхэ мүнгэ зөөри олодог
болохо бээ гэжэ найдажа, хүсээ
бууруулангүй, хуладуулангүй ажалланабди.
Энэл даа, байдалаа заһаа гол аргамнай. Суг
хүдэлдэг нүхэдөө, Буряад Республикын
энергетическэ албануудай бүхы
коллективүүдые Энергетигэй үдэрөөр
амаршалаад, ажалдань амжалта, ажабайдалдань
жаргал үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб.

С. ЧИМИТОРЖИЕВ,
Заудинскын мелькомбинатай ахамад
энергетик.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН ЗАХИРАЛТА

Буряад Республикын нэгэдэхи зарлалай Арадай Хуралай наймагдахи сесси зарлаха тухай

Буряад Республикын нэгэдэхи зарлалай Арадай
Хуралай ээлжээтэ наймагдахи сессиие 1996 оной
январин 22-то Улаан-Үдэ хотодо зарлаха.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ
М.И. СЕМЁНОВ.

Улаан-Үдэ хото.
1995 оной декабриин 21.

Буряад Республикын Арадай Хуралай наймагдахи сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд

1. "Буряад Республикын социально-экономическа хүтжэлтые
гүрэнэй зүгһөө хүтэлбэрилхэ стратеги ба тактика тухай"
Буряад Республикын Президенттын бэшгэ.

2. "Буряад Республикын 1996 оной бюджет тухай" (хоёрдохи
уншалга) Буряад Республикын Хуули тухай.

3. "Буряад Республикын 1995 оной бюджет тухай" Буряад
Республикын Хуулида хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулха
тухай.

4. 1994 оной республиканска бюджетэй гүйсэгдэхэл тухай
тооцоон.

5. "Соёл тухай" (хоёрдохи уншалга) Буряад Республикын
Хуули тухай.

6. "Үнэтэ металлнууд ба үнэтэ шулуунуудые үйлэдбэрилгые,
хэрэглэлгые гуримшуулха, Буряад Республикын харьяата газар
дээрэ тэрэнэй хойноһоо хичалта тогтоохо тухай" (хоёрдохи
уншалга) Буряад Республикын Хуули тухай.

7. "Физическэ культура ба спорт тухай" Буряад Республикын
Хуули тухай.

8. "Буряад Республика доторхи муниципальна албан тухай"
Буряад Республикын Хуули тухай.

9. "Гүрэнэй албан тухай" Буряад Республикын Хуулида
хубилалтануудые оруулха тухай.

10. Буряад Республикын Дээдын Арбитражна Сүүдэй
Түрүүлэгшэ тухай.

11. Тоололтын палатын түрүүлэгшые хунгаха тухай.

12. Элдэб асуудалнууд.

Малай үбэлжэлгэ - шанга шалгалта

ДУТУУ ДУНДАНУУД ЭЛИРҮҮЛЭГДЭЭ

Ярууны аймагай захиргаанай
соведэй энэ харын эхиндэ
үнгэргэгдэн ээлжээтэ засдани
дээрэ "Победа" колхоздо мүнөө
жэлэй малай үбэлжэлгын ямараар
үнгэргэгдэж байһан тухай асуудал
хаража үзэбэ. Шалгалтын комиссин
мэдүүлэнэй ёһоор, энэ ажахы
харюусалгатай кампанидаа муу
бэш бэлдхэлтэйгээр хүржэ хэды
ерэшье һаа, шухала зарим
асуудалнуудтаа анхараагүй байха
юм. Эндэ хаһа саг соогоо
үбэлжүүлэгдэхэ мал гүүртэнүүд,
отаранууд болгогдон бүридхэгдөө.

Ямар шухала асуудалнуудта
анхараагүйб гэхэдэ, малайнгаа
байха байрануудые саг соонь
заһабарилжа шадаагүй байха юм.
Шалгалтын үдэр гэхэ гү, али
үбэлжэлгын үлэг ябажа байха үедэ,
Эгэтыг һааалин фермын байрань
бэлэн бэшэ байшоо. Тэжээл
буйлуудга цехээ һаял хүдэлгэжэ,
һаамхай болон залуу малаа
буйлуулһан тэжээлээр хангадаг
болоо. Үбэлэй эхиндэ бэээр тулюор,
үбшэн, үлбэр тугалнууд олон байгаа
гэжэ элирүүлэгдэе.

Мүнөө жэлдэ, нёдондонойхидо
орходоо, һу һаалина 25 процентээр,
һу тушааха хэмжээгээ - 27, мяха

үйлэдбэрилгээ - 21, гүрэндэ
тушаалгяа аяар 59 процентээр
доошонь оруулан байна.

Эмэ малые үсхэбэрилхэ хэрэгтэ
анхарал баһал һулаар
хандуулагдана. Эндэһээһүүлэй үедэ
түл гүрэнэ олоор абтаһаа болһонхой.
Зуун үнэһнээ даб дээрэ 58 тугал,
зуун эхэһоних бүхэнһөө 80,3 хурган,
зуун гүүһнээ 21 унаган абтаа. Түл
гүрэнһын үсөөнөөр абтаһанһаань,
залуу малай олоор гарзалдаг
болоһонһоонь нинтын малай тоо
толгойнһэрнд үсөөрһэн байна бшуу.

Эдэ бүхыдутагдалнуудыень, мүн
мүнөөдэрэй тохёолдоһон байдалыень
хаража үзөөд, аймагай захиргаанай
совет нимэ тогтоол баталан абаа.
Нэгэдэхээр, мал ажалаа энэ хүшэр
байдалһаань гаргахын тула тусхай
хэмжээнүүдые хараалхаар колхозой
правлени уялгалагдаа. Ажахын
зоовет-мэргэжэлтэдэй ажалые
бүхыдэн хангалтагүй гэжэ тоолобо.

Мүнлээнэ засдани дээрэ аймагай
хүдөө ажахын управленин
мэргэжэлтэд малай үбэлжэлгэдэ
анхаралаа хандуулнагүй,
ажалынуудта бодото туһаламжа
үзүүлэгдэнэгүй гэжэ олсолон
тэмдэглэгдэн байна.

Д. ДОНДКОВ.

ЭЛШЭ ХҮСЭ ЭЛБЭГЖҮҮЛХЫН ТУЛА

Буряад орондоо экономика шахардуу байдалаа уламжалан, түлишын-элшэ хүсэний комплекс бэрхэтэй хүндэ байдада оронхой. Инвестицийн түбэй газарнаа үгтэхэ гуримай, материально-техническэ хангалгын болуулагдаһанай, ажахын заншалта харилсаануудай хандарһанай хойшолон эли ха юм. Үнэ сэнгүүдэй дээшэлхэ тума зайн гал болон дулаанай элшэ хүсэ ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэнэ бэрхэтэй болон.

Мүнөө республикын станционно энергоблогуудта, зайн галай сетүүдтэ, дулаанай ажахыда алишье талаараа хуушарһан оньһон түхээрэлгэнүүд хэрэглэгдэнэ. Тиймэһээ элшэ хүсэний дутагдай үзэгдэхэнэ гайхалгүй аабдаа. Гэхэ зуура элшэ хүсэний объектүүдэй хажуудахи оршон байгааи бузарлагдаһаар зацдаа.

Эдэ бүгэдэһөө уламжалан, мүн Россидахи политическэ болон экономика шэнэ байдал хараада абан, Буряад Республикада элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ хаяын сагта ямараар хүгжөөхэб гэлэн асуудал гараад ерэнэ. Энэ зорилгы шата шаатарнь бээлүүлхэ гээбэл, иимэ: а) юрэнхы дээрэнэ экономика шахардуу байдалы дабалга; б) хүн зоной ажабайдал дам свашадань хайжаруулга; в) республикын социально-экономика тогтууртай хүгжэлты хангалга.

Энэ зорилгын түрүүшын шатые бээлүүдхын тула иимэ хэмжээнүүд, манай ханамжаар, абтаха зэргэтэй:

Нэгдэхээр гээбэл, элшэ

ГУРИМ ЖУРАМАА САХИҺААР

1920 оной декабриин 22-хоо Россида ажаһуугшад жэл бүри Энергетигэй үдэр тэмдэглэнэ.

Анхан тогтонижоһон ёһо заншалаар энэ һайндэрөө энергетигүүд ажалай амжалтанууд аар, үйлэдбэрийн шэнэ хүсэнууды ашаглалгаар угтадаг бэлэй. Тиэхэдэ арадай ажахын олон халбаринуудһаа уридлан хүгжөөгдэдэг байгаа.

Мүнөө сагта элшэ хүсэний объектүүдэй ашаглалгада тушаагдаһаа байха зайн гал үйлэдбэрилгэ эрид доошолоо ха юм.

Ажалай түлөө ехэ түлбэри абадаг захиргаанай-хүтэлбэрийн аппараттайшые һаа, энергетигүүдхүндэ хүшэр байдалда гэжэ эли. Хэды бэрхэтэйшые һаань, хэдэн арбаад жэлэй хугасаада дадаһан янзаараа эдэнэр хүдлэнэ.

Тобшолон хэлэбэл, энэ халбарийн түлөөлэгшэд оролдосотойгоор, урагшатайгаар ажаллаһаар.

П. БУРМАКИН.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ:
"Востокэнергомонтаж" предприятин захабарлагша Н. Баканов, С. Кушнарёв, А. Куликов, Д. Дашиев, А. Хороших; районно подстанции захабарлагшана.

Авторай фото.

хүсэний нөөсөнүүды болон элшэ хүсэний промышленна объектүүды гүрэнэй, федеральна болон республикын хэмжээнүүдтэ эд зөөрийн ёһоор хубаарилха. Энэ хубаарил зохио хуулиа документүүд соо баталагдаһан байха зэргэтэй.

Засагай федеральна болон региональна зургаанууд дээрэ дурсагдаһан комплексые хүтэлбэрилхэ талаар уялга ба эрхэнүүдээ хуулиа гурирмаар амяарлан хубаарилаха зэргэтэй. Мүнөө байгуулагдаһан акционернэ элшэ хүсэний компанинууд хүтэлбэрилгын талаар бээ даанги байбашье, зарим асуудалаар өөһэдн дураар болохо зэргэгүй.

Хото, нууринууды элшэ хүсэний нөөсөнүүдээр хангалгын асуудалнууд иматгал республикын хэмжээндэ шиидхэгдэхэ ёһотой. Федерацийн мэдэлэй асуудалнууд гээбэл, иимэ: регионүүд хоорондо түлишэ зөөлгы гуримшуулга; нийтэ федеральна элшэ хүсэний политикин иматгал түрүү шэглэлүүды бээлүүлгэ (түлишын-элшэ хүсэний объектүүды хүгжөөлгэдэ болон хэлыбэн захибарилгада, элшэ хүсэний нөөсэ алман арьбадхалгада);

Росси Федерацийн Түлишын-элшэ хүсэний министерствын хүтэлбэри доро хүдэлдэг барилгын тусхайлагдамал эмхинүүдэй ажал ябуулгы гуримшуулга.

Хобрдохор гээбэл, элшэ хүсэний нөөсөнүүдэй үнэ сэнгүүд гүрэнэй зүгһөө гуримшуулагдаха зэргэтэй. Тийхэ зуураа түхэригэй үнэ

сэнгэй буураха тума квартал бүридэ үнэ сэнгүүдэй хэмжээе хаража үзөөд, тоололго хэжэ, хубилгажа байха хэрэгтэй.

Элшэ хүсэний үнэ сэнгүүды гуримшуулхадаа, дэлхэйн дэлгүүрэй сэнгүүдтэй зохилдуулаха хараае, мүн зарим элшэ хүсэний нөөсөнүүдэй (нэн түрүүн шэнгэн түлишын) сэнгүүдые нула табилгы баримталха шухала. Зайн галай болон дулаанай элшэ хүсэний тарифууды зохион бүрдүүлхэдээ, үйлэдбэрилэгшэдэй, элшэ хүсэ хэрэглэгшэдэй таланууды адляар нэгэ мүнэн хараада абтаха зэргэтэй.

Гурбадахи шэглэл гэхэдэ, элшэ хүсэний компанинуудай, элшэ хүсэ хэрэглэгшэдэй, оньһон түхээрэлгэнүүдээр хангагдай ажал ябуулгы, мүн энергетикэ хүтэлбэрилгэдэ хабаадаг гүрэнэй элдэб зургаануудай түлөөлэгшүүды гуримшуулһан хуулинууд зохион табигдаха ёһотой.

Дүрбэдэхээр гээбэл, түлишын-элшэ хүсэний комплексын предприятинуудта мүнгэн хангай, ажахын талаар бээ даанги байлгы хангахадаа, түбэй газарнаа хүтэлбэрилгы шата шатаарнь болуулаһаар, тийхэ зуураа дүтын ерээдүйдэ иматгал гүрэнэй (федеральна ба региональна), үгы гээбэл, муниципальна эд зөөрийн түхэлөөр байлгыень үлөөхэ шухала.

Табадахи анхармаар зүйл гэхэдэ, хаяын жэлнүүдтэ комплексые хэлыбэн шэнэхэдээ, хүгжөөхэдөө, гол түлээб гүрэнэй болон ногагай бюджетүүдһээ гадуур

тусхайлагдамал фонднуудһаа мүнгэ зөөри гаргашалагдаха зэргэтэй гээд ханагдана. Элшэ хүсэ хүгжөөлгын федеральна болон региональна программануудһаа энэ мүнгэн абтаха ушартай.

Харин, ерээдүйе хараада абабал, бусаагдажа гэхэрюулэгдэхэ коммерческэ урьһаламжа бүри ехэ үүргэтэй болохо зэргэтэй гээд ханагдана. Өөһэдөө өөһэдыгөө мүнгөөр хангахын арга мүн лэ бэдэрхэ хэрэгтэй.

Харийн оронуудай инвестици хабаадуулха гээшэ онсо удаха шанартай. Энээнэй ашаар комплексые хэлыбэн шэнэхэдээ, үйлэдбэри эмхидхэхэ түрүү арганууд олдохо, шэнэ-технологии нэбтэрүүлэгдэхэ зэргэтэй. Гэхэһээ гадна алмалта, арьбалалтын гурим сахилгада, түлишын-элшэ хүсэний комплексын эрдэм-техникын талаар дэбжэлтэдэ ёһотой арга нүхэсэл болохо.

Зургаадахаар гээбэл, иимэ дэлгүүрнүүды байгуулмаар:

- шэнгэн түлишын дэлгүүр;
- шулуун нүүрһэнэй дэлгүүр (ехэнхидээ дунда ба удаан болзорой контрактнуудай, мүн мүнөөнэй бага хэмжээнэй хэлсээнүүдэй дэлгүүр);
- зайн галай дэлгүүр - федеральна болон республиканска хэмжээндэ гүрэнэй зүгһөө шанга хиналтатайгаар. Зайн гал дамжуулха талаар регионууд хоорондын оптово дэлгүүрэй, мүн республикын зайн галай элшэ хүсэний компание хинан шалгадаг гуримтай байха жэшээтэй.
- урьһаламжын, тэрэ тоодо

инвестиционно урьһала үнэтэ саарһанай дэлгүүр эмхидхэг.

Долоодохи хараа д гээбэл, багаар хангагдай зоной түлишын, зайн галай түлөөһэндэ, гаргашануу зарим хубиешье һаа, бүс гүрэнэй социальна хан программа дотор э хэмжээнүүды оруулга.

Дээрэ дурсаг зорилгонууды бээлү энергоскомпанину предприятинуудай ажахы ябуулгы дэлг эрилтэнүүдээр гуримшуу хайжаруулха жэшээтэй б Уламжалан, (элшэ хү компанинуудай гол ябуулга элшэ хү продукция сэнг тогтоолго, үйлэдб хэмжээн, эд эльгээгшэдэй хэрэглэгшэдэй хооро хэлсэн, технологи шэлэн инвестицион асуудалн шиидхэбэринүүд, мүнгэ һомололго) хоор холбоотой дэлгүүрнүүдэй хүсэний түлишын, о түхээрэлгэнүүдэй, ва капиталай) "хүтэлбэр нүлөөндоро орохонь дам

Ц. ДАМ
Зүүн Сибирин г
технолог
университедэй каф

С. АЙ
Буряад Респуб
Промышленно
болон энерге
министерствын
мэргэ

**ХҮНДЭТЭ НЭ
ЗЭРГЭНҮҮДТЭ
ХҮРТЭБЭ**
Соёлой болон пскусс
Зүүн Сибирин гур
академиин багшларга Б
Республикын хүндэтэ
зэргэнүүды олгохо т
Буряад Республ
Президентын 1995
декабриин 15-най Зарл
багшын эрдэмэй болон зох
ажал ябуулгада габья
байһанайнгаа түлөө хүндэтэ
зэргэнүүдтэ хүртэбэ:
"Буряад Республи
эрдэмэй габьяата
ябуулагша"
Серебрякова
Александровна - кафе
дагша, философин эрд
кадидат.
"Буряад Республик
габьяата хүдэлмэрилэгшэ"
Аранжуров
Ринчинович - доцент.

Районийнгоо соёлой басха
социально-экономича, тэ
хүгжэлтэдэ габьяа б
байһанайнгаа түлөө Бу
Республикын Президентин
оной декабриин 15-най
Зарлигаар Хориин рай
захиргаанай гулваагай пэ
орлогшо Нина Тожилтэ
Дашнева "Буряад Респуб
соёлой габья
хүдэлмэрилэгшэ" гэһэн хү
нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Эрдэм шэнжэлэлгын
ябуулгы олол жэлэй тур
аша үрэтэйгөөр эрхилһэнэ
түлөө Буряад Республ
Президентын 1995
декабриин 15-най Зарл
Россиин Эрдэмэй акаде
Сибиринн отделе
Буряадай Гесло
институдай ахалагша эр
хүдэлмэрилэгшэ Ге
Самуилович Рипп "Бу
Республикын эрдэмэй габ
ажал ябуулагша" гэһэн хү
нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

туяа" (мүнөө "Ярууна") газетын редактораар хүдэлбэ. Доржи Банзаровой нэрэмжэтэ багшанарай институтдай физико-математикын факультет дүүргэһэнэй удаа Москвагай университетэй аспирантурада хураад, тэндэ кандидатай диссертаци хамгаалба. Буряадай академическэ эрдэмэй үндэһэ хууриё байгуулгын эхинһээ, 1958 онһоо, Ч.Ц.Цыдыпов СССР-эй Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Буряадай комплексно эрдэм-шэнжэлэлгын институтта хүдэлбэ.

Радиофизикын лаборатори байгуулжа, Буряадай эрдэм ухаанай шэнэ шэглэл-радиофизическэ шэнжэлгэнүүдэй эхи табиһан байгаа. Эдэ шэнжэлгэнүүд республикадаманнай байгаааи шэнжэлдэг эрдэмэй, үйлэдбэрилгын хүсэнуудэй хүгжэн ургалгада ехэ нүлөөлхэн түүхэтэй.

Эдэ жэлнүүдэй туршада Ч.Ц.Цыдыпов Сибириин болон Алас-Дурнын, Монгол ороной байдалда радио-долгинуудай таран дэлгэрэлгэ тухай эрдэм мэдэсын үндэһэ хуури табиһан, шэнжэлгэнүүдые хэһэн юм. Профессор Цыдыпов өөрын хурагшадтай: тэрэнэй хүтэлбэри доро шэнжэлгэ хэжэ, докторой диссертаци 3, кандидатай диссертаци 20 эрдэмтэд хамгаалаа. Эдэ жэлнүүдэй хугасаа соо Цыдыповэй лаборатори амяараа байгуулагдаһан Эрдэмэй институттай табан лабораториин үндэһэ хуури табья гэжэ хэлэлтэй.

Өөрын хурагшадтай, өөрын хургуулитай байха гэшэ бодото эрдэмтын гол шухала шэнжэнүүдэй нэгэн шуу. Профессор Цыдыповэй 100 гаран эрдэмэй хүдэлмэри 3 монографи манай орон дотор, хилын саанашье мэдэжэ болонхой. Тэрэнэй хэһэн шэнжэлгэнүүд тус халбарийн үйлэдбэридэ нэбтэргүүлэгдэ. Энэнь эрдэмтын, тэрэнэй хурагшадтай болон лабораториин, бүхы эрдэмтэ хүдэлмэришэдэйн ажалай аша үрэтэй байһые гэршэлнэ ха юм.

Монголой эрдэмтэдтэй профессор Цыдыпов үнийнэй холбоотой хэн. Монголой гүрэнэй университетэй ректорэй урилгаар Улаан-Баатарта тэрэ лекци уншаһан, тус университетэй эрдэмтэдтэ радиофизикээр шэнжэлгэнүүдые эмхидхэхэдэнь тухалалсаһан байна. Мүнөө тэрэнэй хурагша, эрдэмэй кандидат Э.Дамдинсүрэн тус шэнжэлгэнүүдые ябуулана.

СССР-эй болон МНР-эй Эрдэмэй академинүүдэй хоорондох харисаа холбоон сагай ошохо тума бэхижэжэ байнхай. Монголой газар дайда дээгүүр радио-долгинуудай таран дэлгэрэлгы шэнжэлхэн олон жэлэй хүдэлмэринь 1985 ондо дүүргэгдэ хэн. Совет талаһаа энэ шэнжэлгы профессор Цыдыпов толгойлһон ааб даа.

Итэ ехэ эрдэмтэ Ч.Ц.Цыдыповэй түрэхөөр 70 жэлэй ойдо

ДОТМО ТУЙЛАЛТАНУУДААР БАЯН НЭН

О-МАТЕМАТИКЫН эрдэмэй доктор, профессор Чимит Цыдыпов тухай хөөрөө һаа, наһанайнь намтарай үндэһэ мүнөө үеын буряад эрдэмтын шэнжэ шанар эли аймагай Ашанга нотагта үгытэй таряашанай бүлэдэ һая жэлтэй болоод байтарнь, эсэгэнь наһа баража, тэрэ сагта эхэнь хүлгэһшөөр хүдэлхэ баатай болобо. ай байгуулагдаһанай һүүлээр энэ юрын буряад эхэнэр рожо, бүхы наһаараа колхоздо хүдэлөө. Хатуу шэрүүн олохон үхибүүдэдэ адли, эсэгэгүйгөөр эрэ болоһон кара багаһаа үбһэ сабшажа, хони хаража, түлөө отолжо айгаа. Мүнөө эрдэмтын түрэхөөр далан жэл үнгэршэбэ. аа соо манай Совет ороной түүхэдэ ямар гайхамшаг, шэрүүншье жэлнүүд тохёолдоо хэм? Эсэгэ ороноо н Агууехэ дайнай дүлэнэй соробхилон байһан 1942 ондо унда хургуули дүүргэһэнэйнгээ удаа Чимит Цыдыпов абанда мордобо.

ой январь һараһаа Забайкальска фронтдо радистаар Ороноймнай зүүн хилэ дээрэ баһа амгалан бэшэ хэн. э болоод лэ, японтон хилэ дабахаяа һэдэдэг байгаа. 1943 оной декабрь һарада болоһон нэгэ ушарыө шов хөөрөгшэ хэн.

Харанхые һамбаашалан, япон самолёт хилэ дабажа най сэрэгшэдэй байһан газар дээгүүр нийдэбэ. Агаарай хөёгоор бодхоогдоһон батареин расчёдууд - һая ерһэн эгшэд - хилэ эбдэгшэ самолёдые бууджа унагаахаар байгаа. Аюулай зайсаһан хойно бэе бэеэ харахадаа, эрэгшэднай шинельгүй, зариманиинь малгайгүй, йгөөр сабхия үмдэнхэйнүүд байба. Тиин хэдэн иимэ үүүлээр залуу сэрэгшэд түргөөр хубсалжа, байлдаанда хураһан юм гэжэ тэрэ дурсагша хэн.

ой августын 8-най һүни эхилхэн довтолгодо хабаадаһан ой дунда Чимит Цыренович фарануудаа носоһон сэрэгэй дайсанай урдаһаа шуумайгаа хэн. Шүһата дайнай үедэ бүхэн өөрынгөө аюултай, хүндэ хүшэр "ажалые" үнэн тээдэг байгаа. Ляохэ мурэнэй гараса бэдэржэ, тагнуул Чимит Цыреновичэй зүрхэндэ наһан соонь хадуутдахай.

Чимит Цыреновичэй зүрхэндэ наһан соонь хадуутдахай. басхалтай хадын мурэн соо хүн гү, али машина минуташье ба, тэрэ дарыдаа доошоо шэнгэшэхээр бэлэй.

бута сохигдоһон Квантунска армиин штабай үдые, мүн японтондо бэеэ худалагдашадые барижа тэрэ хабаадаһан байна. Ч.Ц.Цыдыповэй хүтэлбэри доро диогностици байдаануудай үедэ бата найдамтай радио-олбоо тогтоожо шадаа. Энэ харюусалгата даабари айгаар дүүргэһэнэйнгээ түлөө Ч.Ц.Цыдыпов эрхим тэ нэрэтэй, хүндэтэй болоһон юм. Дайнай һүүлээр нотагаа багшаар, райОНО-гой инспекторээр, аймагай "Улаан

1985 оной август һарада Монголой Арадай Республикада командировкодо эльгээгдэжэ, лабораториингоо хүдэлмэриэлгшэдтэй хамта аха дүү Монголой арадай ажахыда тон шухала хэрэгыө-сомонууд доторой хэлхэе холбоо хангаха радиолиниүүдые тогтоолгодо хэрэгтэй тоололо-шэнжэлгын хүдэлмэри амжалтатайгаар хэһэн юм. Энэ хүдэлмэринь дүнгүүд Монголой Хэлхэе холбооной министерствын эрдэм-техникын соведэй һайшаалда хүртөө хэн.

1985 ондо Польшын Вроцлав хотодо электро-суранзата таарамжын асуудалнуудаар болоһон уласхоорондын симпозиумдо профессор Ч.Ц.Цыдыпов совет делегацие толгойлбо. Дэлхэйн эрдэмтэдэй хуралдаанай үедэ хүдэлхэн хэдэн секцинүүдэй нэгыө тэрэ хүтэлбэрилөө. Чимит Цыреновичэй шэнжэлгэнүүдые профессор Р.Кичуи (Япон), профессор Р.Стружак (Польша), Россин элитэ эрдэмтэд, академигүүд Г.И.Марчук, В.Е.Зуев, мүн бусад үндэрөөр сэгнэһэн юм.

Байгааалин (естественнэ) эрдэмэй институтдай директорэй орлогшо, профессор Ч.Ц.Цыдыпов эрдэмтын орёо хүшэршье, харюусалгатайшье ажалдаа арадай ажахыда хэрэгтэй олон шухала асуудалнуудые шийдхэнэ хэн байна. Энэ ажалын үндэрөөр сэгнэгдэнхэй. Чимит Цыренович Ажалай Улаан Тутай орденээр, олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан, "Россин Федерациин ба Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша" гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм.

Профессор Цыдыповэй эрдэмэй аша үрэтэй ажал ябуулгань, туйлаһан амжалтануудын хаанаһаа эшэ үндэһэтэйб гэбэл, нэн түрүүн тэрэнэй ажалша, оролдосотой нэтэрүү абари зангыө нэрлэмээр. Юрын буряад бүлэдэ түрэхэн хубүүн хара багаһаа ямаршье ажалһаа тунхарихагүйгөөр хүмүүжүүлэгдэһэн байгаа ха юм. Эрдэмтын оюун ухаан, хүсэл зориг, даруу зангын буряад хүнэй түхэл шарайе зураглана бэшэ аал?

һүүлэй хэдэн жэлэй туршада Ч.Ц.Цыдыпов Зүүн зүгтэй медицинэдэ хэрэглэгдэдэг худалай диагностикы мүнөө үеын радиобиофизикын онол аргуудуудар шэнжэлхэ эрдэм ухаанай шэнэ шэглэлээр хүдэлөө хэн. Профессор Ч.Ц.Цыдыповэй ударидалга доро Байгааалин эрдэмэй институтдай худаланай диагностикын лабораторио худала барилгада физикотехническэ онол аргуудые хэрэглэнэ, мүн түбэд медицинын бусад олон асуудалнуудые шэнжэлнэ.

Буряадай элитэ эрдэмтэдэй нэгэн, профессор Чимит Цыренович Цыдыпов мүнөө мэндэ ябаа һаа, 70 наһаяа тэмдэглэхэ байгаа. Тиймэһээ түрэхэн үдэртэйн дашарамдуулан, хамта хүдэлхэн нүхэдэнь, шабинартань багшынгаа хургаал заабариин хүтэлбэри болгон, улам ехэ амжалта туйлахыень хүсэе.

А.АБИДУЕВ, аспирант.

Түрэхэн нотагтаа түрүү зэргэтэй

50 ЖЭЛ СОО ЖОЛООШОНООР

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай түлэг дунда Саяан уулын хормойдо оршодог Хуурай-хубаг нотагһаа арбан долоо наһаяа гүйсэжэ ябаһан Гэлэг хубүүн сэрэгтэй албанда татагдаһан юм.

1943 оной ноябрь һарада Эрхүүгэй областин Нижнеудинскын снайпернуудай 25-дахы хургуулида эльгээгдэһэн. Гэлэг Содбонович Сухеев 6 һара хуража, "мэргэн-буудагша" гэхэн үнэмшэлгэтэй дүүргэһэн байгаа. 1944 оной май һарада Ленинградтай фронтын 709-дэхи стрелково полкдо эльгээгдэжэ, дайнай дүүртэр мэргэн буутаа шоргандаа үргэлжэ ябаһан юм. Илалтын Үдэрыө Латвиин газар дайда дээрэ угтаа.

1945 оной ноябрь һараһаа хуралсалай 402-дохи автополкдо жолоошоноор албаяа үргэлжэлүүлхэн юм. 1948 оной эхээр Москва хотын 36217-дохи сэрэгтэй автотракторна базада эльгээгдэжэ, жолоошоноингоо ажал үргэлжэлүүлхэн. 1950 оной апрель һарада түрэл нотагаа бусажа ерэхэдэ, ажахынгаа ажал хэрэгтэ хамсыгаа шуун, хам ороһон юм. Дайнай һүүлээр жолоошоной үнэмшэлгэтэй хүн аргагүй хэрэгтэй байһан бээ. Ой модоной ажахыда хүдэлхэдөө, хэдэн жэлэй туршада хэдэ шэнээн ашаа, түлээ зөөһөн бэ гэжэ тоолохонь хүндэшгэ даа. Зүгөөр хада уулаар, хадын боорёор хубшэ тайһаһаа модо зөөхэ гэшэмнай баһал хүндэхэн ажал гэшэ.

1953 оной һуул багаар "Восточные Саяны" гэхэн түрэл ажахыда бусажа, ЗИС-5, ГАЗ-51, 52, 69, 66, 21, ЗИЛ-130 түхэлэй машинануудта жолоошоноор ябаһан. Холын харгыда гарахадаа, ходоооо машинаны заһабарилгаданхай, эбдэржэ эзэе зобоогоогүй юм. Бэрхэ жолоошон, слесарь, моторист гэхэн хэдэн мэргэжэлнүүдые түгэс шудалһан тула, машинын абяа холоһоо дуулаад, мотоортонь ямар заһабарилга хэрэгтэй болоһыень мэдэдэг байгаа.

Хүн зоной дунда хүндэтэй, ажалша бүхэриг Гэлэг Содбонович хотогор Хоймор нотагһаа гараһан зоригтой мэргэн буудагшадтай нэгэн болоно. Нижнеудинскын снайпернуудые бэлдэдэг 25-дахы хургуули нотагайнмай сэрэгшэ хубүүнэй хуби заяанда эрэхэн нүлөө үзүүлэе гэшэ. 1990 ондо, Илалтын һайндэртэ тус хургуулида хураһан сэрэгшэдэй уулзалга болоо хэн. Тэндэ Г.С.Сухеев хабаадалсахадаа, хамта хураһан, дайнай дүлэн соогуур мэндэ гараһан нүхэдөөрөө уулзажа, үнэн зүрхэнһөө баясаһан юм.

Гэлэг Содбонович Сухеев дайндашье, ажалдашье эсэгэ суухаяа мэдэнгүй ябалсаһанайнгаа түлөө Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын орденээр, дайлахы ба ажалай арбаад медалаар шагнагдаһан хүн юм.

Б.БИРБАЕВ, СССР-эй, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, Буряад Республикын габьяата багша.

ин 17-до бүхы Россин доктор үни хүлээгдэһэн үнгэргэгдэбэ. н дүнгүүд нэгэ хэдэ эдэгдэнэ аабза. н хунгалтын үдэр ин участогуудаар хунгалта хэр зэргэ байнаб гэжэ ходоо, Жердевей 1995 Зарли участогта хүрөө нэм. академическэ Жердевей ВСГТУ-гай 2-дохи соо оршодог байба. Дон зон үймэлдэнэ. соо хоёр тэнь улаан хурагдаһан столнууд нэ. Баруун ханадайн Федерациин, Буряад кын тугууд үлгөөтэй. дадань шара бүдоор эн кабиналууд. н шухала зорилго хунгалта үнгэргэжэ,

дунгыень согсололго болоно. Мүнөөдэр тон ехэ ажал ябуулагдажа байна гэшэ ааб даа. Жэжэнь, хунгалтадай список бэлэн болоод байгаа. Участково комиссиин түрүүлэгшэ Цыжидма Батоевна Чимитоватай хоөрэлдэбэ. —хунгалтын үдэрэй урда тээ ямар хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэһэн байна гэшэ? хунгалтадай эдэбхитэйгээр хунгалтада хабаадахын тула ямар ойлгуудамжын хүдэлмэри ябуулагдааб? —Энэ участогтамнай ерэжэ хунгалтын тула соносхол-

Унгэрхэн хунгалта тухай ХАРЮУСАЛГА ЕХЭТЭЙГЭЭР урилгануудые үйлсөөр үлгэһэн байнабди. ВСГТУ-гай 8-дахы корпус соо Гүрэнэй Дүүмэдэ депутатад кандидат П. Романовтай, нотагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын гулваагай түшаалда кандидат В. Шаповаловтай, А. Лубсановтай, Н. Быковтай, В. Яковлевтай хунгалтадай уулзалганууд үнгэргэгдэбэ. —Энэ хунгалта тухай танай ханамжа? Ямар һайн юумэн хэгдэнэб, ямар дутуу дунданууд бии гэшэб. —Зоной олоороо ерэжэ эдэбхитэй хабаадаһаниинь ехэ урматай. Углөөнэй 8 сарһаа эхилээд зон ерэжэ эхилээ хэн. хунгалтын комиссиин гэшүүд с у л ө ө г ү й байгаа. Техническа университетэймнай "Лири" гэжэ буфет хүдэлөө хэн. Редакторай талаһаа, тобшолбол, Н.Н. Затеева, В.И. Березина болон бусад ехэ тухалаа, автобус үгтөө. Үшөө юу тэмдэглэхэеэ хананаб/бди гэхэдэ, бидэндэ хунгалта үнгэртэхэ мүнэн тон багаар үгтөө. Хунгалтын комиссиин гэшүүд хунгалтада бэлдэжэ, ажал

ябуулжа байхаһаа гадна университетэдтэ ажаллаа байгаа. Гэбэшье хунгалтын үдэр иимэ ехэ харюусалгатай хэрэг бэе дээрээ даажа абаһан байна ха юм. Бэлигтэй, шуран, бэрхэ хүнүүд хадаа, республикынгаа, бүхы гүрэнэйнгөө хэрэгтэ хайша хэрэг ханданагүй, үнэн зүрхэнһөө сэдьхэлээ, ханагаа зобоно ха юм гэжэ хэлэхэ шухала. хунгуулин комиссиин бүхы гэшүүдтэ урмашуула хэрэгтэй гэжэ хананаб. Ийгэжэ гүрэн түрэдөө ханаагаа зобохо гэшэ мүнөө сагта бүришье һаа, хэрэгтэй болоод байна ха юм. Д.РИНЧИНОВА, БГУ-гай буряад хэлэ бэшгэй факультетэй В курсын оюутан.

ТҮРЬНЭН МЭТЭ, ТҮМЭН ШҮЛЭГ

ТООНТО нютагаа магтаагүй поэт манда үгыл хаш даа. Нютаг тухайгаа захил хэжэ, дуу зохёолгодог заншал далаад онуудһаа дэлгэржэ эхилээ һэн. Захилаар дуу бэшэхэ гэшэ хүнгэн бэшэ. "Хориин аймаг" гэжэ дуун захилаар бэшэгдэһэн гэжэ мэдэхэб.

- Юу хэлэхэб, нилээн зобожо, тэрэ дуу бэшээ һэм даа, - гэжэ Д.З.Жалсараев хөөрөжэ байгаа агша һэн. Дамба Зодбичой тоонто Доодо-Гол гэжэ тоологдодог.

- Үнэн дээрээ бишни Тээгдээ түрэнһэн хүн гээби. Тиигээд өөдөө болоһон, ёһотойгоор хүлөө шоройдоһон нютагни Доодо-Гол юм, - гэжэ Д.З.Жалсараев хөөрэдэг. Түрэнһэн эхэнэ Мэжэд гэжэ нэрэтэй байгаа. Мэжэдэй эгэшэ Аюшын Пүнсэг дүүһээ хүбүү үргэжэ абаад, Доодо-Гол руу Жалсарай гэжэ хүндэ хадамда гараһан гэнэ.

Эсэгынгээ нэрые нэрлүүлхэ хүбүүтэй болоһон Зодбын Жалсарай богони наһатай байшоо. Гэбэшье хүбүүниинь эсэгынгээ нэрые мүнхэлөө гэшэ ааб даа. Ганса Москвада арбаад ном гаргуулан байна бшуу даа. "Современник", "Советская Россия", "Советский писатель", "Детская литература" болон бусад хэблэлүүд Дамба Жалсараевай номуудые хэблээ. "Огонёк" журналай библиотекэдэ хоёр дахин (1963, 1977 онуудта) манай поэдэй номууд гараа. Монголд хоёр дахин, Алма-Атада, Узбекистанда, Украинада номуудын хэблэгдээ. Тиихэдээ зохёохы ажалын угаа урагшатай байһан байна бэшэ гү?

Д.З.Жалсараевһаа олон шагналтай зохёолшон Буряад орондо үгы шахуу. Тоолоё: Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын, Октябрийн Революциин, Ажалай Улаан Тугай, Арадуудай Хани Барисаанай, "Хүндэлэлэй Тэмдэг" орденууд, 10 һайса гаран медаль, "СССР-эй гүрэнэй хилэ сахилгада шалгарһанай түлөө", "Хилын эрхим харуулшан" гэхэ мэтын тэмдэгүүд байха. Гадна Монгол Уласай 4 медалаяр, Польшын медалаяр шагнагдаһан алдартай...

Хүдөөдэ ехэ болоһон хүн хадаа баһааа хүдэлмэри хэжэ, хүдэржэһэн ааб даа. Илангаяа үһнэ хуряалгын үедэ бүдүүн зонһоо дутуугүй ажалладаг байгаа. Нютагтаа хургуулида һуража байһарнь, хүбүүгээ ород хэлэтэй болгохо гэжэ гүртэхинийн Үнэгэтэй абаашажа, Акулина Филипповна Василий Фёдорович Шурыгинтан гэжэ айлда байлгаван байна. Үхибүүн ондоо хэлэндэ түргэн һурадаг. Нарашье болоогүй байхада, хүбүүн доржогоносо ородоор дуугардаг болоо һэн гэхэ. Шурыгинтан хүбүүндэ Коля гэжэ дабхар нэрэ үгэжэрхёо. Мүнөөшье Үнэгэтэй руу ошоходонь, ород нэрээрнь наһатайшуу нэрэлдэг.

Дайн эхилжэ, хүбүүнэй һуралсалшые таһалдаа һааб даа. Колхоздоо тоо бүридхэгшэ болобо. Нэгэтэ аймагайнгаа түб руу АЗО-до тоосоо абаашажа ошоходонь, военкомат дуудаа гэжэ мэдэгдэбэ. Тэрэ үемнэй хатуу саг байгаа. Военкоматта дуудуулжархёод, мүнөө хабшаад мэдэшээнгүй болодо ябаха аргагүй һэн. Тиигээд хүн хэлэбэ гү, хүхы донгодобо гү гэнхэндэ, военкомат руу яаралтайхан ошогдоо һааб даа. Тэндэ ошоходонь, гэртээ хүржэ, эжыгтээ хахасаха забда олгонгүй, сэрэгтэ абаба. Тиигэжэ арбан долоотой Дамба Жалсараев сэрэгшэн болоһон намтартай. Энэ ушар 1943 оной январин 6-да тохёолдоо юм.

- Зургаан хүбүүд абтаа һэмди. Хоёрын мэндэ үлөөбди, - гэжэ Дамба Зодбич хэлээ һэн...

Би Дамба Жалсараевые анха түрүүн 1950 оной октябрь соо хараа һэм. Залуу уран зохёолшодой III конференциин болоходо, "Үнэн тухай үгэ" гэжэ түрүүшынгээ ном гаргаван Дамба Жалсараев конференцидэ элидхэл хээ бэлэй. Шанга шүүмжэлэлтэй элидхэл хэгдээ һэн.

1952 ондо СССР-эй (мүнөө Россин Федерациин) Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн боложо, эрдэм һуралсалаа дээшлүүлхээ 1956 ондо Москва зорижо, хоёр жэл соо СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной дэргэдэхи Дээдэ литературна курсада һуража гараа. Тэндэ һуража байхада, оюун бэлитгэ кыргыз зохёолшо Чингис Айтматовтай, балкар Кайсын Кулиевтай, хальмаг Давид Кугультиновтай (Хүхэлтын Даваа), башкир Мустай Каримтай, мүн бусадшые бэлитгэ ород совет поэдүүдтэй дүтеор танилсаһан, нүхэсэһэн золтой.

Д.З.Жалсараевай 50 наһанай ойдо зорюулан, Кайсын Кулиев, Давид Кугультинов гэгшэд "Литературная Россия" газетын 1975 оной декабриин 5-най дутаарта горитой статья толилуулаа һэн. Тиихэдээ Литературна курсада хамта һурадаг нүхэдын тэрэниие "Һайн сэдхэлтэ" гэжэ нэрлэдэг һэмди гэжэ дурдыван байгаа бэлэй. Нэгэ уруу дуруу, урма духагүй ябахыень хараагүйбди, уур хилэнсэг урьяжа байхыень үзөөгүйбди, ходал энеэдэтэй зугаатай, энеэбхилэлэй толье ноурһаа һалгаадаггүй хүн гэжэ тэдэ манай хүбүүе тодорхойлон байгаа һэн.

Табяад онуудаар хүүгэдэй уран зохёол ехэ гээгдээдэ ороһон байжа, суглаан хуралдаан дээгүүр горитой ярилдаан болодог, шанга асуудал табигдадаг боложо, бүхы уран зохёолшод гуурһаа тэрээн тээшэ шэглүүлээ. Дамба Жалсараевыи энэ хэрэгые хажуу тээһэнь хаража байгаагүй, хамсыгаа шуужа ороо. "Үдын эрьедэ"

(1951), "Дүүнэртээ хөөрэлдөөн" (1954), "Баярмаагай одон" (1960) болон бусад номуудые эдир уншагшадтаа поэт бэлэглээ.

Он жэлэй ошохо бүри поэдэй шүлэгэй мүрнүүд улам шүрбэлэлиг боложол байгаа. Шүлэгэйн удха улам гүнзэгы, сэсэн мэргэн бодолоор халинги боложол байгаа. Тиигэжэ удхаараа хоорондоо нягта холбоотойшые һаа, шүлэг бүхэниинь бээе дааһан-бүхэли циклнүүдые бэшэһэн юм. Тэдэнэйн нэгэн - "Газар дэлхэйн дуунууд". Энэ цикль 30 гаран дуу багтаанхай. Дуун бүхэниинь хүн түрэлтэндэ хабаатай ямар нэгэ гол шухала асуудал табина. Ганса нэрэнүүдыеньшые хараад үзэе: "Хушын дуун", "Спутнигай дуун", "Харгын дуун", "Годлиин дуун", "Бороогой дуун", "Хатажа байһан голой дуун", "Хээрын аршаанай дуун", "Алтанай дуун" гэхэ мэтэ. "Хатажа байһан голой дууе" анхарае:

**Хүл хурдан долгинойм
Хүүээн шааяан дор
Хүдэр хүбүүд, басагадай
Хүхюун энеэдэ нааданай
Хонгёо абяан-ханхинуур
Холуур сууряатагша һэн,**

гэжэ энэ дуун эхилнэ. Харьлан сорьёлон урдажа байдаг хаһааа һанан, шаналан домоглоосоо голой дуун сэдхэлдэ гуниг түрүүлнэ. Үнэхөөрөөшье, иматгал дэлхэй дээрэ бэшэ, эхэ һайхан Буряад орондомнайшые хэды олон гол горход, аршаан булагууд хатааб? Эндэ хэн гэмтэйб? Хүнүүд! Теэд хүнүүд гэшэмнай засагай дээдын зургаануудта тушаал эзлэн бүхөөр һуудаг удамаршадай зарлиг заабари дүүргэдэг "хэлэгүй" хүсэн байһан шуу.

**Үндэр хада хүршэнэдэйм
Үдхэн үһэн тайгая
Намилзуулан байхадань,
Намда ямар гоё һэм даа!
Харин мүнөө тэдэнэрни
Халзаршанхай барылданал.**

Үдэр үдэрэйнгөө түсэб дүүргүүлжэ, засаг түрөөһо магтаал хайрада хүртэжэ, мүнөөдэртөө гэдэһэ садхалан байбал, үглөөдэр үлгэн дэлхэй хуушые нүсэгэн болог - хамаагүй шэнгээр аашалададаг, һүхирэдэдэг ноёдтой леспромхозууд байгаал ха юм.

**Бугын эбэртэл һалаатанан
Булад хатуу үндэһөөрөө
Талмайран байһан газартай
Таһаршагүй холбоотойб,-**

гэһэн мүрнүүдээр "Хушын дуун" эхилнэ. Гэхэ зуура далаад онуудаар ажалайнгаа хэрэгээр Хориин аймагай нютагуудаар ябахадаа, Тээгдэ хүрөө һэм. Дамба Жалсараевай ёһотой тоонтонь гэжэ мэдэхэшьегүй ябааб. Тээгдээ леспромхоз байха. Тээгдэ гэшэ байгаалыараа һайхан, баян нютаг. Алим жэмэс, мөөгө хархяг элбэгтэй. Үшөө нэгэ баялыгын - хушын һамар. Теэд түсэбөө дүүргэхын тула тэндэхи леспромхоз хушануудые гам хайрагүй хиргадаг байшоо!..

Баһа нэгэ үлхөө шүлэгүүдын "Буряад аялганууд" гэжэ нэрэтэй. Дүрбэн, зургаан, найман, арбан мүртэй богони шүлэгүүд энэ циклдэ багтаа. Ородой агуу поэт Некрасовай хэлээшээр, богони шүлэгүүд үгэ үсөөнтэй аад, удхаар дэлгэр байха зэргэтэй бшуу. Д.Жалсараевай богони шүлэгүүд энэ эрилтэдэ лаб зохино.

**Хүнэй мориндо
Хүхэртгэрөө агаархангүй,
Өөрынгөө мори
Өөгшөөн заһабал дээрэ,-**

гэһэн дүрбэн мүртэ шүлэгые уншахадаа, ганса морин тухай эндэ хэлэгдэнгүй гэжэ ойлголтой. Хүнэй эгээл муухай шанараа, атаа жүтөөнэйнгөө мэдэрэлые даража шатаад, өөрынгөө боди сэдхэлэе хүгжөөн бадаруула тухай поэт хэлэнэ бэшэ гү? Хорон һанан, хорото сэдхэл гэшэ хорвоо юртэмсэдэ хохидол асардаг муу хүсэнтэй али нэгэ зэбсэгын болохо аюултай.

Арадай аман зохёолдо - онһон мэргэн үгэнүүдтэ дүтэрхы шүлэгүүд олон. Тэдэнэйн нэгэн:

**Һайн мориндо
Муу харгы байдаггүй.
Һайн хүндэ
Муу нүхэр байдаггүй.
Үгышые һаа, үшоо нэгэ дүрбэн мүртэ шүлэг харая:
Харамсаараа-
Дурлаба,
Шагнамсаараа-
Урбаба.**

Уншагшадтай анхарал татамаар, хүнэй бодол гүйлгэмөөр шүлэгүүд Д.Жалсараевай зохёолнууд соо үсөөн бэшэ. Н.С.Хрущёвой зонхилжо байха үедэ морид, ямаад ехэ шоодбори боложо, табан хушуун малайнгаа хоёр энэ "хушууе" ажахынууд толгрй тоолон хюдажа эхилһэниинь ниюуса бэшэ. Илангаяа морин-эрдэни гэжэ хэр уһаа хүндэлэгдэжэ байһан шүлэгүүдэ хюдаһаниинь мүнөө хүртээр оо хойшолоноо мэдүүлһээр. Мориной хүсөөр холо харайхагүйбди, коммунизм байгуулахагүйбди гэжэ мухар ухаандаа ойлгоһон муу буряадуудшые галуу нажаһан турлаагууд болообди. Тиигээд лэ 700 мориной хүсэтэй "Кировец"

тракторнуудые шабхаруугаа шабхажа бай худалдажа абаад, эртэ урданһаа малаа бэлшэ элдин тала дайдаа урагша-хойшонь, зүүлжэ баруулжаны, хахала хахалһаар, хүрһэнэйнгөө тоһые" үгы хээ бэшэ гүбди?

"Мориндо хэлэһэн үгэ" гэхэн шүлэгыень уншахыимэ бодолнууд толгой соо орьёлдог. "Аша машинада тээгдээд ябаһан мори харахадаа бэшэ шүлэг" гэжэ гаршаг доронь хэлээтэй. 315 мүрһөө шүлэг бүридөө. Бүхэли поэмын хэмжүүр. Гэбэ мориной соло дуудаһан баллада гэжэ энэ шүлэг нэрлэхээр. Урилдаанда түрүүлжэ, бухал шэрэжэ, ху тухатай бүхы ажал бүтээлсэжэ, булагай тунг уһанһаа ундаалан, хилэн шэнги уралаараа зүлгэ шэмхэлэн, гангын шулууе гал гараса туруула шэдэлэн, хазаар даран ханхинуулжа, шэмэг худэ шэнхинүүлжэ ябахын орондо, машинада тээд мяханай комбинадта тушаагдахыа ябаһан мор хараад, поэдэй зүрхэнэй яншаһые ойлгохоор.

Гэбэшье ерээдүйн сагта хүлэг моридой хүн-эзэ дахин тоогдохо сагай тэхэрин ерэхэ байһанда этигэнэ:

**Хэээш Хүндэ, намда
Хэрэгтэйл байхаш, морин!
Онсо өөрэ шэнжэээ
Орхихогүйеш юрөөнэм!**

гэжэ поэдэй баталһаниинь мүнөөнэймпай байда тодоржо байна.

Ойн баярта зориулагдаһан багахан статья соо по хэдэн боти болохо бүхы шүлэгүүд тухай тогто аргагүй. Поэмэнүүд тухайнууд халта хэлэ "Комиссарай бэшэг", "Баатар тухай үльгэр" гэхэ зохёолгуудын Ленинэй темэдэ зориулагданхай. Хар Россин хатуу минаада дайруулан, хашаланта байда баригдаад байһан буряад уладые гүрэн түрэтэй болла Ленин багышые поэдэй магтан дуулаһаниинь гайха даа...

Дамба Жалсараевай үгэдэ дуу найруула композитор Буряадта байхагүй. Нилээд олон дуунуу арадай болонхой, Түрэл нютаг тухай дуун республикын гимн болгогдобо.

Далан наһанайнгаа дабаан дээрэ гараад, гэдэ эрьежэ харахадаа, юу туйлаһанаа согсолжо, сааш түсэбоо һанаандаа бүридүүлжэ поэднай һуугаа

**Түсэб һанааниинь
Түрэгтэй байг,
Түрһэн мэтэ,
Түмэн шүлэг мүнделэг!**

гээд энэ бэшгээ дүүргэһүү.

Д. ЖАЛСАРАЕВ

ГАЗАР ДЭЛХЭЙН ДУУНУУДНАА

ХУШЫН ДУУН

бэртэл халаатахан хатуу үндэснээр
ран байсан газартай цагай холбоотой.
ноогоон малгайтай хурса оройгоороо үргэн тэнгэртэй цагай холбоотой
нэйм үзүүрхэнүүд, нэйм мүшэрхэнүүд, нэйм зүүхэнүүд — шогдэн
нервэхэнүүд — нэймүүд шэнгээр шээшээ тогтоотой.
алтай, баяртай, тайтай, жаргалтай хоёр замбиш

хугалай сохигдол бүхэнийе, Сейсмограф, локатортал, Сэхэ тодон абахатайб. Дэлхэйн бүхи халхын дор Дэмь бэшэ дэгжэнэб — Бата багжагар бээмни Бетон түмэртэл

бэхижэнхэй... Юрэдөө, энэ дуугаараа Өртөө соло дууданагүйб Түмэн шэди шэнжэтэй Түрэл газараа магтанаб. Үндэснээрөө газартал хагаа Үндэрээрөө — тэнгэрдүб. Тон тиимэхээ огторгойн Тулгаш боложо магадгүйб.

МӨӨРЭЙ ДУУН

сагай угаанда, зүгэй уугамда гэлхэн дуунайни гэж хаана юм даа, — аршн үгыл ха... он, баяр, омогорхол, хүртэл, гомдол урмаа хухаралга — эдэ бүгэдэн ний гүрэгдэнхэйл. бэху бээтэй эришэ тэргэ дор талла, ой хадаар, бэху харгыгаар шье даа хахинагдаа. жороо тэргэ дор, тэйхэн каретэ дор цагай дагдаар, э гудамжаар шлээн халхинааб колеснича дор дээгүүр түергооб. нэй болдируу бэшэ, бэенүүд дээгүүр —

Хүндэл юм даа! — донгоргооб. Лжалши зоной Үнэнийе Аршалхын түлоо хийдхэн Алгарта тачанка дор Улаан тугай дүлэн соо Илалтын дуугаар

шэнхшэнэб. Трактор гү, автомобиль гү, Танк гү, поезд гү? — Энэ ехэ дэлхэй дээрэ Эрбелдээтэ миши дуугүйгөөр Ябадал огто байхагүй. Ганса газар бэшэ, — Галбайн холын нарага Гайхамшаглуноход дорноо Юрэ бусын дуугаа Юртэмсэдэ эдгэлүүлэм... Дүрбэн сагай угаанда, Дүрбэн зүгэй уугамда Дүрхэглэхэн дуунайни Эхин гэжэ байбашье, Эсэс гэжэ байхагүй.

ХУШӨӨГЭЙ ДУУН

үүд, нэрэнүүд... талаанаа дүүрэн үүд, нэрэнүүд... нэрэнүүд даа! нэрэнүүд. Түрэл Хайрата нэрэнүүд эсэ дээрэ тэдэнийе зүүхэн хүбүүд Москвааа холын Берлин хүрэтэр олон булшанууд соогуур хэбтэнэд харьт энэ! — ганса нэрэнүүдийн бэшэ, — зүрхэнүүдийн шилон байнал энгэ. туруугаа баатар зориг үзэг бүриһөө дүлэтэнэ нэ хүртэ хоолой энэ дуундам эдгэлмэ. га хүлээлгээ нэгш үгэр алдангүй үгэрэгдэн эжилэр халиран ерэнэ. даа бэшэ, — үйдхарһаа дууралтаһан намгад. да голойгоо эсэсүүгдье асарна. тай басагад хадамда гаража үрднүүд, — айхан даа сагай — хүгшэрэн байна. ан хүбүүдийн наһатай зандаа, тэйхэн бодоод, тэдэнийе угтана.

Мүнхэрхэн сэрэгшэдэй ашанар намда ержэ Огто хараагүй үбгэ эсэгэнээрээ омогорхоно. Мүн баһа, тэрэ дайн бэшэ хааш, түрхэн байха зон Мүноо эсэгэн байха байһан хүбүүдтэй золгоһоншуу. Нэрэнүүдэйи энгэ байһан сэрэгшэдэй шогдөр Нютагайнгаа байдал уршн хэрхоор харанаб, Амжалта бүригдэн үнэн сэдхэлхээ баярланаб, Алдуу дутуудань ханаагаа зобон голхорноб.

Тэдэнэй зүгтэ түрүү зонойе амаршалнаб, Тэнэн тоорин хүнгөөр ябаашадые зэмэрхэнэб, Эдиршүүлэй тангариг бахатай хүлээн абанаб, Энхэ тайбан, элүүр мэндэ ажаһуухые Элдэн дайдала бүри хайхан болгохые Энэ нютагайнгаа бүрин зондо юрөөнэб! Гансаш тосхойной бэшэ, — би дэлхэйн тэгэндэб! Газар газарай хүнүүд, ержэ байгыт намда. Би — гансал гашуудалай гурасхаал бэшэлби, Би — гайхалтай ехэ илалтын омогорхойой тэмдэгби!

Уран зохёолшодой хайндэр - буряад поэзин хайндэр, хүмүүжүүлхы ехэ хүсэтэй. Иимэ үдэрнүүдтэ уран гоё, сэсэн мэргэн үгэнүүдые дуулаха, баясахаш, далижаха. Түрэл хэлээс хүндэлжэ, найруулга, нуталбарин талааршые һонор тодо үгэнүүдтэй буряад хэлээс дээрэ үргэжэ ябаха эрмэлзэл заатагүй түрдэг. Би зосоогоо Дамба Зодбичые аха заха нүхэдһөө минии эгээл дүтын нүхэр гэжэ тоолодогби. Ажалай талаар, сэдхэлэйшые талаар аргагүй ехэ туһа, заабари, хургаал намда зааһан хүн гээ һаа, алдуу болохогүй.

Илангаяа Буряадай радиогой үхибүүдэй редакцин редактореар ажаллажа байхадамни, хүүгэдэй уран зохёолые өөдөн татаха, хүүгэдэй уран зохёолдо анхаралаа хандуулаха гэжэ байжа ханаагаа зобон хэлэгшэ һэн. Мүнөө үедэ Дамба Зодбич үндэр наһатай зоной нэгэн болоод, золгой жаргалтай, гэрээр дүүрэн аша эзэнэртэй, ан-бун ажаһууна.

Нилээд ута харгы зам дабагдаа, нилээд олон юумэн үзэгдөө, харагдаа бээ. Д. Жалсаравай намтар хараад үзэхэдэ, нэгэтэ бэшэ уулзажа хөөрэдэхэдэ, бага наһанһаа онсо абьяастайхан, юумэндэ шадамар бэрхэ, ухамай ульгам байжа, саашадаа хүдэлмэридөө, абари зангаараа, али болохо талаараа шалгаржа шадаа гэжэ ойлгохоор. Олон медальнууд, олон тоото номууд энээнине гэршэлнэ.

Эдэ бүгэдые Дамба Зодбич өөрөө, өөрынгөө шадамар бэрхээр, хайн ханаагаар гаталжа ябана. Бэлигтэ поэдэй ажабайдалай гол үндэһэн гэхэдэ, ажал хүдэлмэри болоно.

Д. З. Жалсарав өөрынгөө бага наһан тухай дуратайгаар хөөрэдэг.

- Бага наһан балай хүнгэн бэшэл һэн ха. Удаан хүндөөр үбшэлжэ, эсэгэмни наһа бараа. Эхэтээ хоюулханаа дэлхэй дээрэ үлөө бэлэйбди. Ухаа орохоһоо хойшо шадаха болохоороо юумэ хэжэ байһаар бээ ханадагби. Зугаа нааданда ехэ саг гараагүй байха. Сэнгэхэ дуратай байбашье, ажалаа алдагшагүй һэм. Үшөө тиихэдэ ном уншаха ехэ дуратай һэм. Хоца Намсаравай "Цыремпил", Ц. Доной "Хиртэһэн нара", "Брынзын санха", "Харалтуур хаан" гэхэ мэтэ. Үбэлэй үдэшэнүүдтэ үбгэд хүгшэдтэ үльгэр туужа дуратайгаар уншажа үгэдэг байгаа, - гэжэ Дамба Зодбич хөөрөгшэ.

Балшар бага наһанһаа хүдөөгэй ажалай амта таниһан: тарья тарилгын, үбнэ хуряалгын, ургаса абалгын үенүүд.

Зунай мартагдашагүй нэгэ үдэр тухай Дамба Зодбич зүрхэ сэдхэлээ хүдэлгэн хөөрөө юм: "Тэрэ үдэр тээрмэдэ ошооб. Манай нютагаһаа гуша гаран модоной газарта нэгэ шэбэр уһан тээрмэ байгша һэн. Дүүрэн тэргэ, орорхойтой, колхозой нэгэ бараг мори хүлэнхэй ябаа бэлэйб. Тээрмэ дээрэ хонон байжа ороһо татаад, үглөөдэрын доошоо голдо, танил айлдаа буун гэлһэм, дайн эхилээ. Германи манда долтолобо", - гэлһэн ехэл шууян хүл хөөрсэгэнөөн боложо байба. Тэрэмнай 1941 оной июниин 22-ой үдэр байгаа. Тиигээд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилшөө бэлэй. Дүрбэн жэл соо гал дүлөөр хүүежэ, Совет ороноймнай хорин миллион зоной, миниишые Доодо-Гол нютагай гушан багжагар хүбүүдэй ами наһа абан гашуудалта хүртэ дайн... Бишые энэ дайнай халуун дүлдэндэ дайрагдаһан, Илалтые шэрээлсэһэн хүм..."

Тиигэбэшье Д. З. Жалсаравай сээжэ зүрхэндэ анханһаа хойшо жэгүүртэ дуунай үндэһэн байжа, хараһан үзэһэн юумээд уран үгын хүсөөр гаргажа

НЭРЭ СОЛЫЕНЬ ДАЛИ ДЭЭРЭЭ ҮРГЭН...

шададаг талаантай байшоо.

Дуушанай дэлгэр сээжэдэ Дуунай зүрхэн сохило. Дуушанай баян сэдхэлдэ Дуунай дэлхэй мандана - Ородой хайхан дуунай Олигтой дорюун зүрхэн, Арадай сэсэн дуунай Агуу мүнхэ дэлхэй!

Дамба Зодбичой дуулажа ябаһан зүрхэн сооһоо хэды олон шүлэг дуунууд, поэмэнүүд мүнделэн гараа гээшэб! Нютагай шанар шэнжэ, сахюур сагаан малгайтай Саяан уула, үндэр хангай Хамар-Дабаанай орьелнууд, түрэл хайхан Байгал далай, заха хизааргүй таланууд, ан гүрөөлөөр, алим жэмэсээр элбэг хүбшэ тайга тухайгаа тон дуратайгаар бэшэдэгыень хүн бүхэн мэдэнэ ха юм даа.

Нютаг нугаяа магтажа бэшэһэн дуунай нэгэн манай республикын гимн болоһон түүхэтэй. Гэхэ зуура Дамба Зодбич анда нүхэдэйнгөө сэдхэлэй ангаае, зүрхэ сэдхэлэйиень хүдэлгэжэ, гаргажа шададаг эди шэдигтэй. Би энээнинеень нэгэтэ бэшэ хаража үзэһэн байхаб. Юундэб гэхэдэ, Дамба Зодбич минии нагасын Пурбо Эрдынеевич Ринчиновэй дүтын нүхэдэй нэгэн юм. Тэрэ сагта тэдэнэр бэе бээсэгнэжэ, хайн хайхан сэдхэлээр нүхэсэдэг байгаа хаш. Иимэ хайхан нүхэсэлгүйгөөр дэлхэй дээрэ ажамидарха гээшэ хүндэһэн лэ хэ.

Тиимэйлээ нүхэд олонтой хүнэй нэрэ мартагдашагүй гэжэ арад зондо дэмы хэлсэгдэнгүй гээшэ ааб даа. Юундэб гэхэдэ, хүнэй нэрэ гээшэ дэлхэйе дүүрэн суурхажа, нэрэ солыень дуунууд дали дээрээ үргэжэ ябадаг.

Үшөө тиихэдэ Дамба Зодбичой гэр бүлэтэй би дүтэ танилби. Наһанайн нүхэр Валентина Зондуевна удаан жэлэй туршада Буряадай радиогой дикторээр амжалтагай ажаллаад, наһанайнгаа амаралтада гаранхай. Мүнөө үедэ Рада басаганинь "Интурист" фирмын директор, Баяр хүбүүниин түүхын эрдэмэй кандидат.

Жалсаравтанай гэртэ ороходо, гэртэй эзэд ходо дулаахан энэсбхилэлтэй, шог зугаатай, халуун сайгаараа угтан байдаг.

Минии эдэб ушараар хаа яа хонходоходоми, заатагүй зүб заабари үгэжэ, арга шадалаараа туһалхые оролдодог. Жэшээ болгон хэлээ һаа, "Бурятия молодая" гэжэ һониной түрүүшын хэлэгтэ аргагүй ехэ туһа хүргэлһэн, дэмжэлһэн байха юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ Д. З. Жалсаравай түрэнһөөр 70 наһанай ойн баярай үргэнөөр тэмдэглэгдэжэ байхада, би баһа нэгэ дуһал нэмээжэ, өөрынгөө дуранай дулаахан үгэнүүдые дуулгаха хайхан хүсэлтэй байгаа һэм. Аха заха нүхэртөө иигэжэ хэлэхэ байнаб: "хайхан юрөөлөтнэй хүлээжэ, залуу үетэнэй сэдхэл баясуулжа, айл аймагтаа амар жаргажа ажа хуухыетнэй үнэн зүрхэнһөө доро дохин хүсэнэб"...

Л. ДОРЖИЕВА.

ШОГ ЗУРАГ ТУХАЙ

Алдар солодо гараһан томо хүнүүдые, танил тала зоноо нүхэр ёһоор шоглон зурадаг (шарж) уран зураашада бии ха юм даа. Игин, Лисогорский болон бусад уран зураашада имэ зурагуудаар мэргэжэһэн бэлигтэн гэжэ суурхадаг. Жэшээн, хүүгэдэй мэргэн зохёолшодой нэгэн Корней Иванович Чуковскийн "Аляхан аляхан" ("Муха-цокотуха") гэлһэн зохёолойнь удые хэрэглэн, хамар дээрэн гү, али урал дээрэн аляһа һуулгаад зурадаг зураашада байгаа. Харин Игин нюдэнийн орондо аляһа зуража шоглоһон байдаг.

Түбэй шогууша уран зураашада анхарада хүртэһэн нүхэд буряад уран зохёолшодой дунда үсөөн хаш даа. Тэдэ үсөөнэй нэгэн - Дамба Жалсарав. "Литературная газета" гэжэ түбэй һониной 1975 оной августын 27-ной дугаарта "Анфас и в профиль" гэлһэн ниитэ гаршаг доро прозаигууд Павел Нилин, Иван Стаднюк, буряад поэт Дамба Жалсарав гэршэдые нүхэр ёһоор шоглон зураһан Н. Лисогорскийн зурагууд барлагдаа һэн. Тэндэһэ Д. Жалсаравые шоглон дүрсэлһэн зурагуудые олоной анхарада барлабабди.

ДАРХАН СОЛОТОН ТЭТЭЭР...

Хон жэлдэ Мухар-аймагай Хушуун-Аунда нургуулида Хэлэ, литература Дамба Зодбич авай зохёолнууд хахуу классуудай мада ородог юм.

Буряад Республикын арадай поэт, Россин Федерациин соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ Д. З. Жалсарав уншагшадайнгаа эрилтые хайн мэдэдэг зохёолшо гэжэ ханагшаб. Хүүгэдтэ зориулжа гаргаһан "Үдын эрьедэ", "Баярмаагай одон" гэхэ мэтын номуудынь мүнөө олдохонь шухаг болоһонхой. Тиигээд һүүлэй үедэ бага хүүгэдтэ зориулжа бэшэхэнэ

хомор болошоо гү, али огто бэшэнгүй гү? Мүнөө үедэ түрэлхи буряад хэлэнэйнгээ гүрэнэй хэлэн гэжэ соносхогдоод байхада, дороһоо ургажа ябаһан үетэниие буряад хэлэндэнь баһаһаань нургаха асуудал хурсаар табигдана. Гэхэ зуура үхибүүдэй түрэлхи хэлэндэ ульгам болохо ябадалда богонихон аад, багашуулай сээжэдэ хадуугдама хурса

жороо шүлэгүүд угаа хэрэгтэй. Тиимэхээ багашуулаа бү мартыт гэжэ арадайнгаа поэдтэ хануула дуран хүрэнэ. Аха классуудай хурагшадта шог ёгтогойхон шүлэгүүдынь, философско циклүүдынь ойлгосотой, сэдхэлдэнь абтасатай гэжэ ханууламар. Үе сагайнгаа дуунуудтай аялга нэгэдэн, Д. Жалсарав шүлэгүүдээ

гүрэдэг. Тиигээд лэ далан наһандаа дарагдангүй, дархан солотон мэтэ зохёолоо дархалжал хуухыень хүсэхэ байнаб.

Б. ЦЫДЫПЦЫРЕНОВА, Россин Федерациин нургуулин габыата багша, СССР-эй болон Россин Федерациин гэгээрэлэй отличник. (Гонорарыень "Буряад үнэнэй" жасада оруулнаб).

АМАРШАЛГА

ДАЛАН ДАБААН ДАБАГДААЛ...

БАРГАЖАН нютагай элитэ эрдэмтэд, артистнууд, уран зураашад, поэдүүд, уран зохёолшод, габьяата малшад болон механизаторнуудай, ажaxyнудай хүтэлбэрилэгшэдэй нэрэнүүдэй дунда манай республикын бэрхэ зоной тоодо Россин Федерациин болон Буряад Республикын худалдаа наймаанай габьяата хүдэлмэрилэгшэ Бимба Гатапович КУШЕЕВ орохол ёһоороо ороно.

Бимба Гатапович 1925 ондо Хурамхаанай аймагай Дээдэ-Арбуун нютагта түрэнэн юм. Тийхэлээрээ түрэнөөрнй тэбхэр 70 жэлэй ой гүйсэбэ гэшэ.

Үргэн Буряад ороноймнай ямаршье булан тохойдоБимба Гатаповиче мэдэхэ, таниха бшуу. Яахадаабгэхэдэ, худалдаа наймаанай халбарида удаан сар соо ажаллаһан, эд бараагаар, эдэе хоолоор зониие хангадаг албанда бүхы хүсэ шадалаа, мэргэжэл шадабаряа зориулан хүниие мэдэнгүй байха аргагүй ха юм. Республикынгаа эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэрилэгшэ Б. Г. Кушеев наһанайнгаа 47 жэлье зориулаа гээд онсолон тэмдэглэхэ ёһотойбди. Хүдоогэй худалдаа наймаанай "нюусануудые" тон найнаар шудалһан, малшад болон механизаторнуудай үдэр бүрийн эрилтэнүүдые гүнзэгыгоор ойлгоһон хадаа үбэл, зун илгаагүй тэдэниие найнаар хангаха хэрэгтэ бүхы анхаралаа хандууддаг байгаа. Хүдөөгэй малшад ба таряашадһаа гадна, больницанууд, пионернүүдэй лагерьнууд, инвалидууд болон ветерануудай байшангуудые эдэе хоолоор, үдэр бүрийн хэрэглэмжын эд бараагаар хангадаг байгаа бшуу.

"Арбаад жэлэй саада тээ Ахын, Хойто-Байгалай, Баунтын, Хурамхаанай аймагуудай ажалшадые хангахын тула ехэ гаргаша. хэрэгтэй байһан юм. Үбэдөө зузаан сабан, зундаа ба хабартаа ехээр ородог хура бороо, уһанай үер, харгыгүй байлга - эдэ бүгэдэ эд бараа ба эдэе хоол зөөхэдэ, ехэ бэрххэшэлнүүдые ушарууддаг байгаа. Заха холын гүүртэнүүд ба отарануудта ажалладаг олон зуун малшадые найнаар хангахын түлөө оролдодог һэмди.Заримдаа вертолёдоор, мори унаагаар ашаа зөөдэг байгаабди. Хүдоогэй худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд ехэ ажал ябууддаг байгаа, - гэжэ мүнөө Бимба Гатапович наһан дурсана.

Буркоопсоюзай олон халбарита ажал ябуулга Б. Г. Кушеевэй нэрэтэй нягта холбоотой юм, - гэжэ дайнай ба ажалай ветеран, урдан Буркоопсоюзай харюусагата хүдэлмэрилэгшэ байһан Сократ Иванович Баторов хоорэнэ.

Бидэ, сугтаа ажалладаг нүхэдэнь, кооперациин хүдэлмэриние тон найнаар мэдэдэг, ажалдаа хамсыгаа шуужа ородог, шэнэ юумэ дэмжэдэг байһыень хоодоо үндэрөөр сэгнэдэг һэмди. Буркоопсоюзай правлениин ахамад бухгалтераар, удаан түрүүлэгшын нэгдэхэи орлогшоор, түрүүлэгшээр удаан сар соо ажаллаха үедөө худалдаа наймаанда шэнэ ажил аргануудые нэбтэрүүлхэ талаар ехэ оролдолго гаргаһан юм. Буряадай эд хэрэглэгшэдэй кооперациин материално-техническэ үндэһэ хууриие бэхижүүлхэ, социально-соёлой объектнүүдые, гэрнүүдые бариха, болбосоруулгын промышленностиие хүгжөөхэ, хүдөө ажaxyн продукци худалдажа абаха, бэлэдхэхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулаа, - гэжэ Сократ Иванович хоорөөгөө үргэлжэлүүлнэ.

Буряадай эд хэрэглэгшэдэй коопераци мурсыөөндэ илаһанай түлөө Центросоюзай, Роспотребсоюзай зүгһөө сар үргэлжэ урмашуулагдадаг һэн. Буркоопсоюзай хүдэлмэрин түрүү дүй дүршэлые шудалха, халан абаха зорилготойгоор областнууд, хизаарнууд болон республикануудай эд хэрэглэгшэдэй кооперациин з у р г а н у у д а й х ү т э л б э р и л э г ш э д э й региональна семинар-зүблөөнүүд Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэдэг байһан юм.

Б. Г. Кушеев урид хараалһан юумээ дүүргэхэһээ, шэнэ юумэ ажалдаа нэбтэрүүлхэһээ гадна, сугтаа ажалладаг нүхэдтөө даалгадһан хүдэлмэриний түлөө шанга эрилтэ табиддаг һэн.

Бимба Гатапович бэрхэ эмхидхэлшэ байхаһаа гадна

кооперативна училищи, техникумүүд болон дээдэ хургуулида шудалха пособи болохоор "Буряад Республикын эд хэрэглэгшэдэй коопераци" гэгһэн нилээд зузаан ном хэблүүлжэ гаргуулан байна. Тэрэ номын эрдэмтэдэй, түүхэшэдэй, журналистнуудай, социологуудай, багшанарай үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө бэлэй.

Тийхэдэ коопераци тухай олон тоото шухала статьянууд республикын газетэнүүдтэ толилогдоһон юм.

Б. Г. Кушеев Буряад Республикын Верховно Советэй депутатаар хуингадһан намтартай. Тэрэ үедэ "Буряад Республика доторхи эд хэрэглэгшэдэй коопераци тухай" Буряад Республикын Хуули баталан абаха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Тэрэһэлэн республикын эд хэрэглэгшэдэй кооперациин шэнэ устав баталхада мүн лэ хубитаяа ехээр оруулан гээд онсолхо хэрэгтэй.

Бимба Гатапович Кушеев мүнөө Буряадай эд хэрэглэгшэдэй кооперациин музейн директорээр хүдэлнэ. Тийхэдэ музейн экспонадуудые улам баян, гуримтай болгожо шадаа. Республиканска конкурс-харалгын дүнгүүдээр кооператорнуудай музей республикын эрхим музейнүүдэй нэгэн гэжэ тоологдоо һэн.

Буряад Республикын эд хэрэглэгшэдэй кооперациин үчинэй хүдэлмэрилэгшэ Бимба Гатапович Кушеевые 70 наһанай дабаа урагшатайгаар дабаһантайнь дашарамдуулан, үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, ажалдань амжалта, ута наһа, удаан жаргал үрээл.

К. БАДМАЕВ, республикын эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай рескомой түрүүдэгшэ.

УЛЬГЭР ДОМОГОСОРТ ДОЛГИН ДЭЭРЭ

Байгша ондо Буряад ороной нийслэл Улаан-Үдэ хотод арадуудай гайхамшагта эпос болохо "Гэсэрэй" 101 һайндэрлэһыень хүн бүхэн наһана ёһотой. Энэ һайндэрт аяр 1989 онһоо эхилээ һэн. Тус һайндэртэ бэлэдхэлэй бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор Надежда Осиповна Шартои ехэ хүдэлмэри бүтээһэн байна. Байгша ондо суута эрдэм аман зохёол шэнжэлэгшэ Н.О.Шаракшинова 80 брлобо.Тэрэниие энэ һайндэрөөрнй сугтаа хүдэлдэг хурагшаднь тон халуунаар амаршалаа. Мүн манайшье Бур эрдэмтэд тэрэнэй түрэл арадайнгаа эрдэм болон соёлдо хубитынь түлөө баяр баясхалан хүргэнэ.

Н.О.Шаракшинова "Гэсэрэй" 1000 жэлэй оёе тэмдэгл үүсхэл дэмжэжэ, 1989 оной июнийн 29-дэ зарлагдаһан Бур эрдэмтэдэй, зохёохы хүдэлмэрилэгшэдэй болон олонийтын хабаадажа, тон һонирхолтой хөөрэлдөө үүдхэлэн байна. Уран зохёолшодой холбоондо болоһон тэрэ зүблөөндэ "Гэсэр" шэнжэлһэн бүхы шахуу эрдэмтэдые суглуулжа шадаһан Тийхэдэ "Гэсэрэй" эгээл хэды багта бии болоһоорнй һонир асуудалаар эрдэмтэн бүхэнэй һанамжые мэдэжэ абахые хүсэ.

Тэрэ зүблөөнэй үедэ эдэб һанамжанууд хэлэгдэһэн бай эрдэмтэд хэлэхэдэ, буряад арадай эрдэмэй түүхэдэ оройдо эли байхадаа, буряадай "Гэсэр" эпос яагаад аяр 1000 жэлт юм гэжэ һэжэг түрээбэ.

Гэбшье тус эпосые бүхы наһаараа шэнжэлэгшэ эрдэм Уланов, С.Ш. Чагдуров, Н.О. Шаракшинова, М.П. Хомот Хундаева болон бусад "Гэсэрэй" эртэ урда сагта зохёогдо жэшээнүүд дээрэ үндэһэлэн харуулжа шадаа һэн. Тэрэ зүб үгэ хэлэхэдэ, Надежда Осиповна "Гэсэр" дотор зураглаг урдын, бүри ангинуудай бии болоогүй үе сагай байдал э шадаа. Мүн эпосэй хэлэн дотор үни заяанда хэрэглэгшэ урданай үгэнүүд олоор дайралдана, гэжэ зааһан байна. Су соо харуулагдаһан үйлэ хэрэгүүд эхэнэрнүүдэй гал гуламт айл аймагаа эзэлжэ байһан сагые харуулна.

Н.О.Шаракшинова дүшэн жэлэй туршада буряад ара зохёол шудалжа байна. Тэрэ бүри 1948 онһоо эхилжэ, У болон Агын буряадуудай автономито округуудаар ябажа, үл арадай аман зохёолой бусад жанрнуудые суглуулжа эхи Улаань, 1949, 1955, 1957 онуудта тэрэ эрдэмэй экспеди эмхидхэжэ, арадай аман зохёол суглуулха хүдэлмэриние үргэл байна. 1950-яад онуудта Ангар мурэн дээрэ гидроэлектростат барихын тула мантан томо хаалтануудые бодхоожо эхл Тийхэдэнь дүтэ шадарай хуурш тосхоһууд уһан доро ороо бэлэй. Эгээл тиймэһээ түүхэшэд, этнографууд, археологуу аман зохёол суглуулагда уһанда абтахаяа байһан хуурш ток хүн зондо ошожо, шэнжэлгын хүдэлмэринүүдые тон яаралта баатай болоо һэн. Тийгэжэ тэрэ 1958-1959 онуудта Эрхүүтэ уншверситетэй буряад таһагай оюутадтай хамта Оһын, Нүхэдэй Балаганска, Усть-Удинска районуудта ошожо, Ангар мурэн хууринуудай хүн зонһоо арадай аман зохёол олоор суглуу Мүнөө тэдэ хууринуудынь үни заяанда уһан доро оронхой. Т тэрэ нютагуудга ажаһууһан хүн зоной үльгэр домог, хат оһон үгэ, таабаринууд, ёһо гурим болон заншланууд хурсаһа хунар болон аяга амһарта эрдэмтэдэй, тэрэ т Шаракшиновагай оролдолгоор хэтэ мүнхэдөө үлэнхэй.

Эгээл тэрэ үедэ Н.О. Шаракшинова Пёохон Петровой, Дмитриевэй, Папа Тушемиловэй, Матвей Хангаловай шотагуудта ошоһон байна. Мүнөө үедэ эрдэмтын архивтэ "Гэсэр" эпосэй хоёр вариант хадагалагдажа байдаг. Тэдэ үльгэршэд болохо П.М. Тушемиловһээ, П.Д. Дмитриевһээ ба абтаһан юм. Мүн "Алтан шагай" гэгһэн томо үльгэр эрдэмтн хадагалаатай.

Тэрэ гэгһэн саһаа хойшо Н.О. Шаракшинова "Гэсэрые" эхилээ һэн. 1959 ондо "Буряадай арадай аман зохёол", "Буряадуудай баатаршалгата эпос", мүн удааахи жэлынй Гэ үшөө нэгэ ном хэблүүлэн гаргаа һэн. Тэрэ 1972 ондо "Үльгэрн буряад арадай үндэһэн соёлой хүшөөнүүд" гэгһэн темээр Новти хотодо докторой диссертаци хамгаалһан байда.

Н.О. Шаракшинова, Маншууд Эмегеевэй хоорэһэн "Гэсэр" вариантнууд соһоо онсолон илгадаг бэлэй. Ушар юуб гэ үльгэр удхылгаа болон хэлэнэйнгээ талаар эгээл урда тоологдодог юм.

Мүн Надежда Осиповна Росси дотор тон түрүүн ү М.Эмегеевэй дүрэ зураг оложо шадаһан байна. Үгытгүй ү Маншууд Ангар шадар оршодог Кукунут хууринда баян ачаев хүлһэниһөөр хүдэлдэг байгаа. Эгээл тэрэ үедэ Англин Е.Куртсн үльгэршэнгэй уулзажа, хэдэн үльгэрыень буулгажа һүүдэлнэ. Англин эрдэмтэ нютагаа ошоод байхадаа, "Урда С аяншалга" гэгһэн ном бэшэһэн юм. Тэрэ ном соонь нэгэ буряа зураг үгтэһэн байна. Тэдэ тэрэнэй хэн байһыень хэлэгдээг

Тэрэ хүниие үльгэршэн Маншууд Эмегеев байжа бо бодомжолоод, Н.О. Шаракшинова өөрөө Англи ошожо, Лондо номыень асараа һэн. Ном соһоонь фото-буулгабарииень а Надежда Осиповна Маншуудай түрэнэн нютагаар, хүршэ но ябаһан, архивууд болон музейнүүдтэ хүдэлһэн байна. Тэдэ үльг таниха хүнүүд оройдоо шахуу одоогүй. Тийхэдэнь Н. Шар үндэр наһатайшуулай хэлэһэн үгөөр үльгэршэнэй дүрэ зураг тус фото-зурагуудтай жэшээлэн харахадань, аргагүй адли ба Шаракшинова Маншууд Эмегеевэй "Гэсэрһээ" гад Тушемиловэй, Парамон Дмитриевэй, Пёохон Петровой вариа тон һайн мэдэхэ байгаа.

Тэрэ арадай аман зохёолдо зориулжа, "Таабаринууд" арадай оһон ба хошоо үгэнүүд", "Буряад арадай үльгэрнү хуралсалай номуудые бэшэһэн байна. Мүн тэрэ "Буряадууд дууһууд" гэгһэн ном бүри 1973 ондо бэшээ юм. Тэрэ ном до заншалай, сэрэгэй, нааданай, түүхын болон бусад дуунууд Н.О. Шаракшиновагай бэшэһэн эрдэмэй хүдэлмэринүүд, су арадай аман зохёолой материалнууд эрдэмтэд болон оюут зохёолшод болон багшанарта угаа туһатай байһаниинь хэл

Ная наһаа утгаһан багшала Эрхүүгэй, Шэтын обла Буряад Республикда ажаһууддаг, ажалладаг хурагшад зүрхэнһөө амаршалаа.

О.ЦЫЦЫКОВА, БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй 1-дэхи курсын оюутан.

ЭРДЭМЭЙ-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИ

Буряадай Гүрэнэй университетэй хуралсалай хоёрдох байшан соо хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор, Буряадай ба Хальмагай эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша Трофим Алексеевич Бертагавай 90 жэлэй ойдо зориулагдаһан эрдэмэй-практическа конференци үнгэргэгдөө. Эндэ эрдэмтын түрэлхидынь, шабинарын, хэлэ бэшэг шэнжэлэгшэд, багшанар ба оюутад хабаадалсаһан байна.

Конференцие университетэй хэлэ бэшэгэй факультетэй декан, профессор Эрхито Раднаевич Раднаев нэгээ. Сугларһан зониие

амаршалаад, Трофим Алексеевич Бертагав тухай үгэ хэлээ, түрэлхидтэйнь танилсуулаа.

Удаань Т.А. Бертагавай хэлэ бэшэг шэнжэлхэ талаар хүдэлмэринүүд, ажалайнь намтар тухай эрдэмтэд, шабинарын байһан А.Д.Шагдаров, С.Ш. Чагдуров, Ш.Н.Г. Цыденжапов, С.Д. Бабусов, Ц.Б. Будаев, В.В. Махатов болон бусад элдхэлнүүдые хэбэ.

Трофим Алексеевич Бертагав буряад, ород, монгол ба халха хэлэнүүдые шэнжэлһэн, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ дээдэ хургуулида удаан сар соо багшаар

ажаллаһан. Хэлэ бэшэгэй эрдэм шэнжэлэгшэдэ тэрэнэй габьяа сэгнэнгүгэй. Тон шухалань гэхэдэ, буряад хэлэндэ деепричастна ба причастна обороудууд тухай, дахууд удхатай сложное мэдүүлэлнүүд тухай шэнжэлгэ бии болгоһон байна.

Элдхэлнүүдэй һү үлээр буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй оюутад айлшадай урда ехэ концерт харуулаа.

О.ЦЫЦЫКОВА, БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй 1-дэхи курсын оюутан.

РЯ... ЭЛЬН... и... рильм... он-15... ый час... ребята... ней сп... и... анка... мелод... ия "Ни... ошай,... ной но... ктивно... зет"... ьное о... зьяний и... визион... ней сп... ОССИ... говоря... тся, тр... немно... я... ртнёр... иации... ейская... рзета... вой мо... шенно... ятско... амма м... журнал... в гор... ай... Росси... ивпоп... Гарри... ремен... тер... ит исти... а 2990... дний к... иг... рни... ОР... ро... ти... канка... де? К... вик-по... и мелс... ти... ре ГП... ачев м... ти... пресс... нед... Радио... едели... одная... форм... остуд... "Рад... а, му... Эвенк... энний... бликан... бур. и... Умикр... ВТО... блика... бур. и... су публ... форм... и лю... каз о... ре... ездом... дь в се... блидек... с зам...

ТЕЛЕВИДЕНИ

ДЕКАБРИИН 25-наа 31 БОЛОТОР

16.20 Мультфильм
16.55 Мультитроллия
17.10 Волшебный мир
17.35 Элен и ребята
18.00 До 16 и старше
18.30 Семь дней спорта
19.00 Новости
19.20 Тропиканка
20.15 Мультфильм
20.35 Угадай мелодию
21.00 Тема
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Десять минут из новогодней ночи на 1-ом канале
23.00 Михаил Ульянов и Александр Абдулов в фильме "Дом под звездным небом"
01.00 Москва. Кремль
01.15 Телевизионная служба новостей
02.10 Звезды Российского искусства
02.45 Семь дней спорта

Россия

9.00 Вести
9.20 Звезды говорят
9.25 Требуется, требуются...
9.30 Ритмика
9.45 Спешите видеть
10.10 Телегазета
10.15 Опасный вирус.
Информация к размышлению
10.30 Ваш партнёр Газпром
10.50 Милицейская хроника
11.00 Вести
11.30 Ключевой момент (до 11.40)
Бурятское ТВ
17.00 Программа мультфильмов
17.40 Аялга дуунтай уулзалга
18.15 Байкал
18.25 Курьер
18.45 Концертная программа
19.15 Программа "Контакт"
20.45 Байгал

Россия

21.00 Вести
21.25 Подробности
21.35 X/ф. "Самолёт летит в Россию"
23.25 Киноафиша
23.40 Экран криминальных сообщений
00.00 Вести
00.25 Автомиг
00.30 Служба 2990000
00.45 Последний контракт. 4 с., заключ.

Среда, 27

ОРТ

7.00 Телеутро
10.15 Тропиканка
11.05 Тема
11.50 В мире животных
12.30 Угадай мелодию

13.00 Новости
13.10 В эфире ГТРК "Мир"
13.50 30 случаев майора Земана (до 14.35)
16.00 Новости
16.15 Вкус прессы
16.20 Мультфильм
16.40 Кактус и К
16.50 Домисолька
17.10 Зов джунглей
17.35 Элен и ребята
18.00 Тет-а-тет
18.30 Семь дней спорта
19.00 Новости
19.20 Тропиканка. Закл.серия
20.10 Час пик
20.35 Угадай мелодию
21.00 Чтобы помнили
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Хоккей. Кубок Европы. Кельн (Германия)-Динамо(Москва)
00.50 Телевизионная служба новостей
01.45 Песня-95

Россия

9.00 Вести
9.20 Звезды говорят
9.25 Требуется, требуются...
9.30 Ритмика
9.45 Всего понемногу
10.25 Мультфильм
10.50 Телегазета
10.55 Милицейская хроника
11.05 Санта-Барбара
12.00 Вести
12.30 Крестьянский вопрос
12.50 Встречи с героями "Санта-Барбары" (до 13.15)
Бурятское ТВ
17.00 Программа мультфильмов
17.50 Хүсэл (С.А. Данзанов о лечебной физкультуре)
18.25 Байкал
18.35 Курьер
18.55 Толи
19.45 Династия. 13 с.
20.35 Байгал
20.45 Унтаахай

Россия

21.00 Вести
21.25 Подробности
21.35 Санта-Барбара
22.35 "Домино" Михаила Боярского"
23.05 Река времени
23.10 Чрезвычайный канал
00.00 Вести
00.25 Автомиг
00.30 Служба 2990000
00.45 Премия "Ника-95". X/ф. Киры Муратовой "Увлечения"
02.50 Экран криминальных сообщений

Четверг, 28

ОРТ

7.00 Телеутро

10.00 Новости
10.15 Тропиканка. Закл.серия
11.05 Чтобы помнили
11.45 Хоккей
12.40 Смак
13.00 Новости
13.10 В эфире ГТРК "Мир"
13.50 X/ф. "Александр Невский"
15.40 Мультфильм
16.00 Новости
16.15 Вкус прессы
16.20 Мультфильм
16.40 Лето-го
17.10 Тин-тоник
17.35 Элен и ребята
18.00 Рок-урок
18.30 Семь дней спорта
19.00 Новости
19.25 Миниатюра
19.35 Час пик
20.00 X/ф. "Седьмая печать"
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Ника-95. Итоги кинематографического года
01.35 Хоккей
02.30 Телевизионная служба новостей
03.35 Музобоз
04.10 Семь дней спорта

Россия

9.00 Вести
9.20 Звезды говорят
9.25 Требуется, требуются...
9.30 Ритмика
9.45 Всего понемногу
10.25 Мультфильм
10.50 Телегазета
10.55 Чрезвычайный канал
11.05 Санта-Барбара
12.00 Вести
12.30 Ваш партнёр Газпром
12.55 X/ф. "Человек с бульвара Капуцинов"
14.30 Мульти-пульти
14.50 Антракт
14.55 И это кино
15.20 Встреча с героями Санта-Барбары
15.55 XXвек. В кадре и за кадром. Сергей Бондарчук
Бурятское ТВ
17.00 Хүн ба үе саг
17.35 Байкал
17.45 Династия, 14 с.
18.35 Курьер
19.15 Кого выбрали?!
19.25 Юбилей года. В гостях у "Судьбинышки"
19.45 Байгал

Россия

21.00 Вести
21.25 Подробности
21.35 Санта-Барбара
22.30 Маски-шоу
23.05 Река времени
23.10 Шумный "Тихий дом".
00.00 Вести
00.25 Автомиг

00.30 Служба 2990000
00.50 X/ф. "Фотоувеличение" (Великобритания, Италия)
ПЯТНИЦА, 29

ОРТ

7.00 Телеутро
10.00 Новости
10.15 Мультфильм
11.00 Золотая монета. Конкурс детской песни в Италии
11.40 Клуб путешественников
12.25 Пока все дома
13.00 Новости
13.10 Эфире ГТРК "Мир"
13.50 Михаил Боярский в музыкальной комедии "Тартюф"
15.25 Мультфильм
16.00 Новости
16.15 Вкус прессы
16.20 Мультфильм
16.40 Новая реальность
17.05 Фильм-сказка "Золушка"
18.30 Семь дней спорта
19.20 Дикое поле
19.35 Человек и закон
20.05 Час пик
20.30 10 минут из новогодней ночи на 1-ом канале
20.40 Поле чудес
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Детективное агентство "Лунный свет"
23.45 Взгляд
00.30 Трасса
00.50 Хоккей. Кубок Европы. ХВ-71 (Швеция) - Йокерит (Финляндия) 2 и 3 периоды
02.15 Мнимый больной

Россия

9.00 Вести
9.20 Звезды говорят
9.25 Требуется, требуются...
9.30 Ритмика
9.45 Всего понемногу
10.15 Ура! Каникулы! Худ. фильм "Мама"
11.40 Крестьянский вопрос
12.00 Вести
12.30 Милицейская хроника
12.55 Вовкулакья или загадка доктора Никодима
13.10 Продлёнка
Бурятское ТВ
16.05 Московский телеканал представляет...
16.55 Курьер
17.25 Со звездами
18.55 Панорама Бурятии и Буряад орон поздравляют Вас
Россия
21.00 Вести
21.25 Подробности
21.40 Золотые годы, 2 серия
22.40 Минорет
23.10 К-2 представляет
00.00 Вести
00.25 Автомиг
00.30 Док. фильм "Снимать, значит жить"
01.30 Служба 2990000

РАДИО

ДЕКАБРИИН 25-НАА 31 БОЛОТОР

республиканской избирательной комиссии Н.Т. Дашиевой. (на бур. яз.)
12.10-13.00 Передача музыкальной редакции "Композитору Жигжиту Батуеву - 80 лет" (на бур. яз.)
19.22-19.52 Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)
27, среда
6.12 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.40 Обзор республиканских газет.
6.45-7.00 Информация, объявления.
7.22 "Юность республики"
Музыкально-развлекательная программа. (на бур. яз.)
7.47-8.10 "Выборы состоялись. Каковы итоги?" - беседа с председателем республиканской избирательной комиссии Н.М. Цыганковой.

19.22 Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)
19.52-20.07 "Роднички" Передача для детей.
28, четверг
6.12 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.40 Обзор республиканских газет.
6.45-7.00 Информация, объявления.
7.22 Программа "Резонанс".
Жизненное кредо Франклина Петровича.
7.47-8.10 Утренний концерт.
12.10-13.00 "О времени себе" - к 70-летию народного поэта Бурятии Д. Жалсараева.
19.22-19.52 Республиканские известия (выпуск на бур. и бур. яз.)
29, пятница

6.12 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.40 Обзор республиканских газет.
6.45-7.00 Информация, объявления.
7.22 "Политика. Право. Реформы"
Адвокаты выиграли у правительства. Вторая коллегия адвокатов восстановлена в правах.
7.45-8.00 "Тоонто нютаг"
Еженедельный выпуск программы (на бур. яз.)
12.00-13.00 Музыкальная программа по заявкам радиослушателей "Час вашего письма"
19.02-19.52 Специальный выпуск "Вчера. Сегодня. Завтра."
30, суббота
6.12 Новогодние поздравления. Концерт, посвященный труженикам села (на бур. яз.)

6.40 Обзор республиканских газет.
6.45-7.00 Информация, объявления.
7.22 "Народный Хурал: дела, проблемы, перспективы".
7.45-8.00 Радиобиблиотека. К 60-летию писателя Д.Д. Мункуева (на бур. яз.)
8.10-9.00 Специальный выпуск "Вчера. Сегодня. Завтра."
19.01-19.58 Новогодний выпуск радиожурнала "Степные мелодии".
31, воскресенье
7.22 Информация, объявления.
7.30-8.00 Передача музыкальной редакции.
8.10-9.00 Литературно-художественная программа "Алтаргана". Композиция "С Новым годом"; Беседа с поэтессой И. Филипповой.
9.10-10.00 Школьный канал.
12.00-13.00 "Воскресный полдень"
Новогодний выпуск программы.
23.45-24.00 Новогоднее поздравление.

ТЕЛЕВИДЕНИЙ

СУББОТА, 30
ОРТ

8.45 Телеканал "Подъём"
9.45 Слово пастыря
10.00 Новости
11.30 Не зевай
12.00 Утренняя почта
12.55 Кукла моей мечты
13.55 Бомонд
13.55 Новогодняя ёлка в цирке на Цветном
14.25 Фильмы нашей памяти: "Трактористы"
16.00 Новости
16.20 Мультфильм
16.50 В мире животных
17.30 Окно в Европу
18.00 Как-то раз
18.10 Счастливый случай
19.00 Новости
19.20 Н. Михалков, Н. Мордюкова, О.Ефремов, З.Гердт и другие в Русском проекте 1-го канала
19.55 Золотая серия. Год 1965-ый. "Операция "Ы" и другие приключения Шурика"
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.45 Что? Где? Когда?
00.00 Детективное агентство "Лунный свет"
00.55 Телешоу 50 х 50
02.15 Мнимый больной, 2 серия
03.10 Русские гвозди. Музыкальная программа

Россия

9.00 Вести
9.20 Звезды говорят
9.35 Ура! Каникулы! "В поисках капитана Гранта", 1 и 2 серия
11.50 Российское бюро путешествий
12.40 Премьера телеэкрана Любовь Орлова в фильме Георгия Александрова "Скворец и Лира"
15.00 Вести
15.30 Кадр-стоп
16.30 Футбол без границ
17.15 Наш сад. Новогодний выпуск
17.45 Рэк-тайм. Новогодний выпуск
18.45 Шарман-шоу
20.00 Золотые годы, 3 серия
21.00 Вести
21.25 Золотые годы, 4 серия
22.25 Рождественский бенефис. Людмила Гурченко
00.00 У Ксюши
00.40 Спортивная передача
01.00 Служба 2990000
01.15 Искренне ваш
01.50 Река времени
01.55 Служба 2990000
02.10 Премьера телеэкрана "Несколько любовных историй"

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 31
ОРТ

8.50. Тираж "Спортлото"

9.00 Телеканал "Подъём"
10.00 Новости
11.30 Пока все дома
12.00 Утренняя звезда
14.25 Хоккей. Кубок Европы.
16.15 Телескоп
17.15 Клуб путешественников
18.05 Новогодний мультфейерверк
18.50 Новости
19.10 Смехопанорама
19.40 По страницам новогодних огоньков
20.40 10 минут изновогодней ночи на 1-ом канале
20.55 Клуб "Белый попугай"
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.35 Худ. фильм "Разиня"
00.35 Новогодняя ночь
00.30 С новым 1996-м годом!
01.05 Новогодняя ночь
03.45 Худ.фильм "Чокнутые"

Россия

9.00 Вести
9.20 Звёзды говорят
9.25 "Новый год настаёт" Фрагмент программы "Новогодний аттракцион", ч.1
9.55 Детские новости
10.10 Гостиница Деда Мазая
10.25 Ура! Каникулы! "В поисках капитана Гранта", 3 серия
11.30 Доброе утро! Новогодний выпуск!
12.00 Вести в программе Новогодний выпуск.
12.15 Грош в квадрате
12.45 Звоните Деду Морозу.
13.00 Новый год настаёт. Фрагмент программы "Новогодний аттракцион", часть 2
13.15 Аты-баты
13.45 В мире авто и мотоспорта
14.15 Звёзды мирового экрана
14.45 Телекросс
15.00 Вести
15.30 Худ. фильм "Зимний вечер в Гаграх"
17.00 Сам себе режиссер.
17.45 Новый год настаёт. Фрагмент программы "Новогодний аттракцион", ч.3
18.20 Джентльмен шоу.
19.55 Заколдованный круг
21.00 Вести
21.25 Худ. фильм "Кто подставил кролика Роджера" (США)
23.25 Музыка на десерт Бурятское ТВ
23.35 Мультфильм
23.45 Поздравление Президента РБ Л.Потапова

Россия

00.00 Волшебный фонарь-96
00.50 С Новым годом!
01.00 Волшебный фонарь-96
02.10 Шумел камыш
03.45 Худ.фильм "Карнавальная ночь"
05.00 Программа "А"

СЭБЭРЛЭХЭ,
АРИЛГАХА
ТУШАА

Хэрбээ хубсахан дээрээ (ямаршые хаань) өөхэ, тоно дунаажархибал, бээдээ шэнгээдэг саарна хэдэн дабхараар эбхэжэ, тодбын дээрэ, доронь табиха, 100 градус халуун утгогээр дараха юм. Энэ арга шэнэ толбо сэбэрлэхэдэ туһатай.

Шэл сэбэрлэхэ хуушанаймнай арга юунһээшье дээрэ ха. Тэрэмнай юун гэшэб гэхэдэ, талхан шэнги болгодоһон мелгу, али шүдэнэй порошок мүн. 2-3 халбага 1 стакан уһанда худхаха, тиигээд бүдэй таһардаһа тэрээндээ шиһаада, шэлээ хоёр тээһээнь аршаха юм. Шэлэй хатаһан хойно зөөлэн бүдөөр гү, али саарһаар аршаха шухала.

Хэрбээ алюмин амһартынгаа харлаа хаань, бү уйдагты - үнгын бусаажа болохо. Укус холиһон уһаар сэбэрлээд, удаан хүйтэн уһаар зайлажархихат.

Татагдаһан кофи саарһан дээрэ хээд, кухнингаа шкаф соо табилталнай, аягүй үнэрын үгы болошохо. Харин түмэр амһарта сорохи үнэр үгы хэһын тулада досоонь хэдэн зуруул шударха хэрэгтэй. Термосэй аягүй үнэрые укусстай уһан үгы болгодог.

Мя"с о р у б к а хэрэглэһэнэйнгээ удаа тэрэнээ соодо хэһэн халуун уһаар зайлаад, хайса аршаад, хатаагаад байһан хэбээрнь суглуулха хэрэгтэй.

Мүнгэн эдлэлээ халуун уһаар утаагаад, хуурай полотенцээр аршаха юм. Угышые хаа, мүнгэн зүйи сэбэрлэдэг тусхай препарат хэрэглэхэдэ болохо.

Кухнингаа раковиные 10-процентнэ соодотой уһаар утаагаад, халуун уһа гоожуулжа, зайлаха юм.

Буряад орон - 95

Байгал гээрэ...
П. БУРМАКИНАЙ фото

Туһатай
зүбшэл

Хүндэтэ уншагда! Хэн хэнэймнайшые гэр бүлэ Шэнэ утгамжада бэлдэжэ байгаа ёһотой. Тиимэһээ дуратай хэн уншажа һууха үедөө эндэ үгэһэн зүбшэлнүүдыемнай хэр бээт гэжэ найданабди.

ЭһЭЭБЭРЭЭР ХЭГДЭДЭГ
ПЕЧЕНИ

ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН: 250 грамм талхан, 50 грамм эһээлтэ (дрожжо), 50 грамм маргарин, 100 грамм саажар, нэгэ шэмхэ даһан, 1 үндэгэн, 4 томо халбага хүн.

Талхаяа һагшаха, хүндэ худхаһан эһээбэриее нэмэхэ, һүүлээрнь зөөлөрүүлһэн маргарин (өөхэншые болохо), саажар, даһан, үндэгэн гэхэ мэтээ хэжэ, хайса худхаха, таһалха талхан шэнгээр (3мм) хабтайлгаад, хэблэн даража гаргаха. Тэдээндээ үндэгэ түрхээд, саажар үбэнүүлхэ. Тоһодоһон противень дээрэ дундуур хэмжээтэй температура баримталан, 10-минута духовко соо болгохо.

"10 МИНУТА" ГЭҺЭН
ПЕЧЕНИ

ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН: 200 грамм хурабшаадха талхан, 200 грамм зөөхэй тоһон, 6 томо халбага зөөхэй, шэмхэ даһан, ямаршыеб повидла, ванильна саажар.

Һагшагдаһан талхан, хүйтэн тоһон гү, али маргарин, зөөхэй гурбанаа холижо түргэн худхаад, хабтайлгхааар болоторынь бажуухат. Тэб тэбхэрнүүдээр отолһон талхан дээрээ повидла хээд, дүрбэлжэн гү, али конверт шэнгээр шэмхэжэрхихэ юм.

ТОРТ "ЭХЭНЭРЭЙ
ХУРГАХАНУУД"

ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН: 1 стакан уһан, талхан, 100 грамм маргарин, заахан халбага даһан, 4 үндэгэн.

Эдэ бүгэдые бусалгаад, стакантай талхаяа хэжэ, 10 минута соо худхажал байха. Удаань халта бүлээн болоторынь хүргэхэ. һүүлээрнь 4 үндэгээ нэгэн доро хэнгүй, нэгэ-нэгээр хэжэ, худхаха, бажууха. Тиигэһэн бэээрээ, хурганайнгаа шэнээн үргэнөөр, 10 см. утаар отолжо; (48 хурган гараха ёһотой) противень дээрэ табяад, духовко соо хэхэт. Абахадаа крем түрхихэт. (1 стакан саажар, 1 стакан зөөхэй хоёрые худхахадатнай, крем болохо). Тэрэ бүхэндөө крем түрхээд, дээрэһээнь нюдэһэн гү, али

ШЭНЭ
ЖЭЛЫ
УГТУУЛАА

бударһан шоколад үбэ хэрэгтэй.

"НАПОЛЕОН" ГЭЖЭ
ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН: 220 грамм талхан, 150 зөөхэй тоһон, шэмхэ даһан, лимонной 1/2, 500 грамм маргарин, 4 үндэгэн, ваниль.

Нэн түрүүн 50 грамм талха, даһан, лимоннойгоо шүүһэ гэхэ худхажа, бажуужа хабта (3мм), түмэр хабтагай дэлгэхэдээ, һанжаһан гараһан талануудыень абаад, хэдэн газарта һар хадхаад, халуун пеэшэнэ шарахан болоторнь бэлдэхэт. Тон иимээр хоёрдохин бэлдэхэт.

Шаб шарахан хоёр нэгые кремээр түрүүн нүгөөдыень дээрэһээнь дээрэһээнь саажарай гамгүй адхаад, хурса ху тэбхэр тэбхэрээр отоло

КРЕМ ЯАЖА БЭЛДЭХЭ ЮУМЭН: 350 грамм хүн, 100 грамм ванилин гурбые бусалгаад, 4 үндэгэнэй шара, 60 грамм талхан, 150 грамм хүйтэн гурбые холижо нэгэ болоторынь худхаад, халаагаад, гал дээрэһээнь абтаһан халуун һуруу хуурай дээрэ бэлдэгдэһэн хоёр ондоо ниилүүлжэ, үргэлжэ бусалгахадатнай бүшэмэ болохо.

Бэлэн кремээ гал дээрэ абамсаараа, түрүүн бэлдэһэн байһан 3 үндэгэнэй саажар, 100 грамм саажар хоёроо хуурай хөөһэнтэй худхагты.

МОРХООБОЙ ТОРТ
ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН:

1 үндэгэн, 1 стакан саажар, 1 стакан морхооб, 1 талхан маргарин, заахан халбага даһан, 4 үндэгэн. Морхообоо үржэ нүгөөдые маргаринаа хайлуулха, саажар хэжэ, тиигээд алаадин талхан болотор худхаад, 2 хуби хубааха. Хуби бүхэнөө минутта соо болгохо. һүүлээр крем түрхихэ. 2 стакан саажар, 1 стакан саажар хоёрые худхажа, крем болгохотой.

В.ТОКТО
хэблээдэ б

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редакторай орлогшо С. Д. РИНЧИНОВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. П. (хэблэнэй директор), ЦЫРЕНДОРЖИЕВ Ц.Б. (редактор), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаришвиллин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4327. Хэблэлдэ тушаалдаһан саг 17.00.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорайнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрицхэлдэ абтанхай. Заказ №242.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариандай - 2-60-91, таһагууд: политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социальнэ-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-01, олонингын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорунүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентунүүд: Агинск - 42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.